HEBREW UNION COLLEGE JEWISH INSTITUTE OF RELIGION

LIBRARY COPYRIGHT NOTICE

www.huc.edu/libraries

Regulated Warning

See Code of Federal Regulations, Title 37, Volume 1, Section 201.14:

The copyright law of the United States (title 17, United States Code) governs the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material.

Under certain conditions specified in the law, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specific conditions is that the photocopy or reproduction is not to be "used for any purpose other than private study, scholarship, or research." If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

This institution reserves the right to refuse to accept a copying order if, in its judgment, fulfillment of the order would involve violation of copyright law.

CINCINNATI JERUSALEM LOS ANGELES NEW YORK

רעדנער׳ס האנדבוך

בהוצאת בית מסחר הספרים של

ש. דרוקערמאן

50 קאנאל סטריט, נוּ יארק

LIBRARY, HUC-JIR, CIN
1100329419

REVEREND'S HAND BOOK

and

SPEAKER'S SUPPLEMENT FOR VARIOUS OCCASIONS

Published by
S. DRUCKERMAN
50 CANAL STREET NEW YORK, N. Y.

Copyright 1923 by S. Druckerman, New York

רעווערענד'ס האַנד בוך

כולל

תפלות; ברכות; כל מיני מי שברך לבתי כנסיות
וסעודות מצוה; סדר קדושין; כתובות; גיטין;
ברית מילה; פדיון הבן; קצורי דינים
ומנהגים; סדר ודוי; דיני ומנהגי קבורה;
נוסחאי מצבות; שמות אנשים ונשים;
חוקי המדינה לאירושין ונשואין;
162 מאמרי חז"ל; נאומים ודרשות
שונים, ביהודית ואנגלית ועוד
הרבה דברים נחוצים לכל רב,
רעווערענד וראשי קהלות
בארצות־הברית וקנדה.

הוצאה חדשה ומתוקנת

הוצאת בית מסחר הספרים של

ש. דרוקערמאַן

50 קאַנאל סטריט, ניו יארק

520p.1023.3

75156

תוכן הענינים:

א) דיני אירוסין ונשואין — 5
ב) תנאים — 7
ג) סדר אירוסין ונשואין — 9
ד) דיני מילה — 32
ה) סדר ברית מילה — 35
ו) סדר פדיון הבן — 39
ז) ברכות קדושין וברכות פדיון הבן באנגלית — 41
ח) ברכות התורה — 42
ט) דיני פדיון הבן — 44
י) הייראַט און גט געזעצען לויט יעדען שטאַט — 45
יא) שטר חליצה — 58
יב) סדר חנוכת הבית — 59
יג) מי שברך שונים — 61
יד) ברכת הגומל — 70
טו) תפלה בעד נשיא ארצות הברית — 71
טז) מי שברך להזכרת נשמות — 72
יז) הזכרת נשמות — 73
יח) וידוי שכיב מרע — 75
יט) דיני ביקור חולים — 76
כ) סדר וידוי — 76
כא) דיני גוסס — 77
כב) דיני קריעה — 79
כג) דיני הוצאת המת — 79
כד) דיני התכריכים והטהרה — 80

כה) דיני צדוק הדין — 82
כו) סדר הטהרה — 84
כז) צדוק הדין — 90
כח) סדר הלוית המת וקבורה — 92
כט) קדיש יתום — 100
ל) דיני סעודת הבראה — 102
לא) דיני אבל — 102
לב) דיני יאהרצייט וקדיש — 104
לג) סדר תפלת בבית־היים בהקמת מצבה — 107
לד) נוסחאי מצבות — 112
לה) שמות אנשים ונשים — 118
לו) מאמרי רבותינו ז"ל — 122
לז) א רעדע פאר א חופה — 128
לח) א רעדע צו א התונה — 129
לט) א רעדע צו א ברית — 132
מ) א רעדע פאר א בר־מצוה — 134
מא) הספד — 138
מב) הספד נאך אן אשה חשובה — 141
מג) א רעדע צו א מצבה שטעלען — 143
מד) חנוך הבית — 146
מה) ענגלישע רעדעס — 149

דיני אירוסין ונשואין

1) נוהגין שהחתן והכלה מתענין ביום חופתן ואלו ימים שאין מתענין בהם: חנוכה, פורים, אסרו־חג, ט"ו באב, ט"ו בשבט, וראשי חדשים: אבל בראש־חודש ניסן מתענין, מפני שהוא תענית צדיקים, וגם בל"ג בעומר מתענין.

2) תחת החופה מברכין ברכת אירוסין ונשואין וצריך שתי כוסות, אחת לברכת אירוסין ואחת לברכת נשואין, כי שני הדברים האלה היו נעשים בימים הקדמונים בשני זמנים שונים ורחוקים זה מזה שנים עשר חודש בנשואי בתולה וחודש אחד בנשואי אלמנה. בזמן הראשון היו האירוסין: הבחור או האלמן קידש את הבתולה וברכו ברכת אירוסין על כוס יין, והיתה נחשבת לו לאשה, ולבטל האירוסין היה נצרך גט; ולאחר שנים עשר חודש היו הנשואין או הכניסה לחופה, ואז ברכו שבע ברכות הנשואין גם כן על כוס יין. ואחר הכניסה לביתו נהיתה אשתו לכל דבר. אפס בסבת הגזירות והרדיפות התקינו שיהיו שני המעשים — האירוסין והנשואין — בזמן אחד, ולזאת מברכין בימינו ברכות אירוסין ונשואין על שתי כוסות ובקריאת הכתובה בינתים.

3) במנחה של יום החופה מתפללים החתן והכלה תפלת על חטא כמו ביום הכפורים, כי יום סליחה ומחילה הוא להם היום הזה.

4) ברכת אירוסין וברכת נשואין, וגם כשאומרים אותן בברכת המזון צריכים עשרה, והחתן מן מהניין.

5) נוהגין לקדש בטבעת שאין בו אבן, ובמטבע מקדשין אך בשעת הדחק, כשאין לחתן טבעת. צריך להזהר שתהיה הטבעת קנין כספו של החתן ולא שאולה.

6) אסור לאדם אישה בתוך שלשים של אבלות.

7) העדים החותמים על הכתובה או העומדים בשעת הקדושין לא יהיו קרובים להחתן או להכלה. וגם לא יהיו פסולי עדות בכלל.

8) בשבת, יום־טוב וחוה"מ אסור לעשות נשואין.

9) בברכת המזון אומרים שהשמחה במעונו (כתובות ח'). וכתב אבן ירחי וז"ל: קבלתי מרבותי בצרפת שלכך נהגו לאמר שהשמחה במעונו ולא בזבולו או במכונו או בלשון אחר, לפי ששנינו בחגיגה (י"ב): שבעה רקיעין הן: וילון, רקיע, שמים, מעון, מכון, זבול, ערבות. מ ע ו ן שבו מלאכי השרת אומרים שירה. הוי אומר שהשמחה ב מ ע ו נ ו. עכ"ל. ועיין עקרים, מאמר ב' פ' ט"ו.

למזל טוב 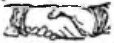 למזל טוב

יעלה ויצמח כגן רטוב. מצא אשה מצא טוב
ויפק רצון מהאל הטוב.

המגיד מראשית אחרית, יתן שם טוב ושארית, לאלה דברי התנאים והברית שנדברו והותנו

בין ______ החתן ה' ______

ובין ______ הכלה ______

ר"ד החתן הנ"ל התחייב ע"ע ליקח את הבתולה הכלה הנ"ל לאשה בחופה וקידושין כדת משה וישראל ואל יבריחו ועל יעלימו לא זה מזו ולא זו מזה שום הבריחת ממון בעולם רק ישלטו בנכסיהן שוה בשוה כדרך כל הארץ.

החתן התחייב א"ע לתת מתנות להכלה כנהוג.

הכלה הנ"ל התחייבה א"ע להכניס נדוניא סך ______ ומלבושים וכלים וכסות וכ"פ כנהוג.

והחתונה תהיה לכו"ם א"ה ביום ______ לחדש ______ הבע"ל על הוצאות ______

קנס מצד העובר לצד המקיים ______ כפי חוקי המדינה. כל הנ"ל נעשה בדעה שלמה ומיושבת ובאופן היותר מועיל עפ"י חוקי תה"ל ועפ"י חוקי המדינה בה"כ ובפ"ם ובקנא"ס מעכשיו דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי במנא דכשר למקניא ביה

והכל שריר וקים

ליתר כבתן ועתה באו הצדדים בעצמם קה"ה היום יום ______ לחדש ______ שנת תר______ פה ______

נאום ______

ונאום ______

בפנינו עדים ח"ם חתמו א"ע ה"ה הבחור החתן ה' ______ הכלה הבתולה ______ על כל הנ"ל ובפנינו קבלו בקנא"ס מעכשיו ואשרוהו וקיימוהו כדחזי, ולראיה חתמנו יום ______ לחדש ______ שנת תר______ פה ______ על הנ"ל.

נאום ______ ונאום ______:

גפסקינג.

א) ובאלמנה: ארמלתא, בגרושה: מתרכתא, ובחלוצה: חלוצתא.
ב) כפולין: ליכי.
ג) באלמנה: והיבנא ליכי כסף ארמלותיכי מאה זוז דחזי ליכי מדרבנן.
וכגרושה: כסף מתרכותיכי, ובחלוצה: כסף חלוצותיכי.
ד.) ובאלמנה: ארמלתא דא, ובגרושה ובחלוצה כנ"ל.
ה.) וביתומה: סבי נשא.
ו.) בפולין: בשימושי דירה.
ז.) באלמנה: עשרים וחמשה—זו עשרין וחמשה.
ח) בפולין כותבין כך: מאה זקוקים כסף צרוף, וצבי ר' פ' חתן דנן והוסיף לה כן דיליה מאה זקוקים כסף צרוף אחרים כנגדן סך הכל מאתים זקוקים כסף צרוף.
ט) בפולין: כתובתא דא נדוניא דין ותוספתא דא.
י.) בפולין: כתובתא דא נדוניא דין ותוספתא דא.
יא) יש ספרים כותבין: בחיי ובמותי.
יב) בפולין: כתובתא דא נדוניא דין ותוספתא דא.
יג) באלמנה: ארמלתא דא. ובגרושה ובחלוצה כנ"ל.

ימי השבוע יכתוב באותיות אלו ויקרא בניקוד זה: באחד, בשני, בשלישי, ברביעי, בחמישי, בששי.

נראה שצריך לכתוב אצל ימי החדש בב׳: בכך וכך, כי כן הוא נוסחתנו בנס"נ נ"ב וכל הילה דהנ"ש בסימן וא"ו אות א׳ הוא מטעם שגם בנס"נ היתה נוסחתו בלא ב׳. אבל לדרך ראוי לכתוב כנוסחתנו בנס"נ עם ב׳ וסימן לדבר ויצאה והיתה.

ימי החדש יכתוב באותיות אלו ויקרא כן: בראש חדש כשהוא יום א׳. באחד לחדש פלוני. וכן ביום שני דר"ח בשר"ח שני ימים. אבל ביום ראשון של ר"ח בשר"ח ב׳ ימים יכתוב ויקרא: בשלשים יום לחדש פלוני שהוא ראש חדש פלוני, ובשאר ימי החדש יכתוב כזאת:

בשני ימים, בשלשה ימים, בארבעה ימים, בחמשה ימים, בששה ימים, בשבעה ימים, בשמונה ימים, בתשעה ימים, בעשרה ימים, באחד עשר יום, בשנים עשר יום, בשלשה עשר יום, בארבעה עשר יום, בחמשה עשר יום, בששה עשר יום, בשבעה עשר יום, בשמונה עשר יום, בתשעה עשר יום, בעשרים יום, באחד ועשרים יום, בשנים ועשרים יום, בשלשה ועשרים יום, בארבעה ועשרים יום, בחמשה ועשרים יום, בששה ועשרים יום, בשבעה ועשרים יום, בשמונה ועשרים יום, בתשעה ועשרים יום.

שמות החדשים יכתוב ויקרא כזאת: ניסן, אייר, סיון, תמוז, מנחם־אב, אלול, תשרי, מרחשון, כסלו, טבת, שבט, אדר, אדר ראשון, אדר שני.

סדר אירוסין ונשואין:

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ:
בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עוֹשֵׂנוּ:
עִבְדוּ אֶת יְיָ בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה:

תהלים ק,

תפלה או דרשה:

סדר קידושין.

בָּרוּךְ הַבָּא:

מנגן החזן: מִי אַדִּיר עַל הַכֹּל. מִי בָּרוּךְ עַל הַכֹּל. מִי גָּדוֹל עַל הַכֹּל. יְבָרֵךְ חָתָן וְכַלָּה:

בְּרוּכָה הַבָּאָה:

ומנגן החזן: אַדִּיר אֱלֹהֵינוּ. סִימָן טוֹב וּמַזָּל טוֹב. חָתָן בָּרוּךְ הוּא. כַּלָּה בְּרוּכָה וְנָאָה:

ברכת אירוסין.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות. ואסר לנו את הארוסות. והתיר לנו את הנשואות לנו על־ידי חפה וקדושין. ברוך אתה יי מקדש עמו ישראל על־ידי חפה וקדושין:

ושותים החתן והכלה:

הרי את מקדשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל

Haray At Mekodesheth Lee Betabaath Zo Kedath Moshe Veisrael.

וקורין הכתובה ואח"כ מברכין על כוס שניה.

נוסח שטר כתובה:

באחד (ברביעי) בשבת (אחד עשר יום) לחדש .... שנת חמשת אלפים ושש מאות ו... לבריאת העולם למנין שאנו מונין כאן (עיר) (ק"ק).. איך רבי פ׳ בן ר"פ (הכהן) אמר לה להדא

(בתולתא[1]) פ׳ בת ר"פ: הוי לי לאנתו כדת משה וישראל. ואנא אפלח ואוקיר ואיזון ואפרנס יתיכי (ליכי) כהלכת גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומפרנסין לנשיהון בקושטא. ויהיבנא ליכי מהר[2]) בתוליכי. כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאוריתא. ומזוניכי וכסותיכי וספוקיכי, ומיעל לותיכי כאורח כל ארעא; וצביאת מרת פ׳ בתולתא דא והות ליה לאנתו; והן נדוניא דהנעלת ליה מבי (אבוה[3]) בין בכסף בין בזהב בין בתכשיטין במאני דלבושא בשימושי דירה ובשימושא דערסא את הכל קבל עליו מו"ה פ׳ הנ"ל במאה זקוקים כסף צרוף, וצבי ר"פ חתן דנן והוסיף לה מן (דליה[4]). עוד מאה זקוקים כסף צרוף אחרים

1) באלמנה כותבין: ארמלתא. באלמנה 2) מהר כסף ארמלתיכי זוזי מאה דחזי ליכי מדרבנן. ובגרושה: כסף מתרכותיכי. 3) באלמנה או גרושה: מבי נשא. 4) צריך לכתוב: די ליי.

כנגדן, סך הכל מאתים זקוקים כסף צרוף; וכך אמר ר"פ חתן דנן: אחריות שטר כתובתא דא נדוניא דן ותוספתא דא קבלית עלי ועל ירתי בתראי להתפרע מן כל שפר ארג נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמיא, דקנאי ודעתיד אנא למקנא, נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות, כולהון יהון אחראין וערבאין לפרוע מנהון שטר כתובתא דא, נדוניא דן ותוספתא דא, מנאי ואפילו מן גלימא דעל כתפאי בחיי ובמותי מן יומא דנן ולעלם; ואחריות וחומר, שטר כתובתא דא נדוניא דן ותוספתא דא. קבל עליו ר"פ חתן דנן כחומר כל שטרי כתובות ותוספתות דנהגין בבנת ישראל. העשוין כתקון חז"ל דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מן ר"פ בן ר"פ חתן דנן למרת פ' בת ר"פ בתולתא דא על כל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקניא ביה והכל שריר וקים.

נאום פלוני בן פלוני עד . . . ונאום פלוני בן פלוני עד.

הכותב את הכתובה צריך לדעת אם בעת הנשואין, היוזה בתולה, כותבים (בתולתא), לגרושה (מתרכתא), לאלמנה (ארמלתא), לחליצה (חליצאה), או בת כהן, או בת לוי וכו'.

כתבה דארכיסא.

מה דהות קדמנא . . . . . . בשבת . . . . . . יום לחדש . . . . שנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים. . . . לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן פה עיר (כפר) איך שר' . . . אתא לקדמנא ואמר לנו הדא מרת . . . כד הוית . . . אנסיבת לי לאנתו מן קדמת דנא בעיר (בכפר) . . . . . . כהלכות בנות ישראל דמתנסבין לגובריהון בחפה וקידושין ובכתבה וכדו אירכס לה שטר כתבתא דהוה כתוב לה מנאי מומא דאנתנסבית לי, ואמרו רבנן דאסור לבר ישראל לשהויי עם אנתתיה בלא כתבה אפילו שעתא חדא, וכען בעינא למיכתב לה כתבתא אחריתא בחרוקא דכתבתא קמיתא נדוניא ותוספתא דילה ובכן אנחנו סהדי דחתימו לתחות קנינא מיניה השתא כי סהדי קמאי דחתימו תחות כתבתא קמיתא דאירכסא ליתניהו. וזמן כתבתא לא ידענא

וכתבנו לה כתבתא דא חלופי כתבתא קמייתא מיומא דנן, ובלשנא דאמר לנא דהוית כתובה כתבתא קמיתא דאירכסא איך שר׳.... אמר לה להדא אנתתיה מרת .... כד הוית .... מן קדמת דנא הוי לי לאנתו כדת משה וישראל ואנא אפלח ואוקיר ואיזון ואפרנס יתיכי ליכי כהלכות גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומפרנסין לנשיהון בקושטא ויהיבנא ליכי מהר .... כסף זוזי .... דחזי ליכי .... ומזוניכי וכסותיכי וסיפוקיכי ומיעל לוותיכי כאורח כל ארעא וצביאת מרת .... דא דהוי .... מן קדמת דנא והוית ליה לאנתו ודן נדוניא דהנעלת ליה מבי .... בין בכסף בין בזהב בין בתכשיטין במאני דלבושא בשימושא. דירה ובשימושא דערסא הכל קבל עליו ר׳ .... דנן בעד ... זקוקים כסף צרוף וצבי ר׳ .... דנן והוסיף לה מן דיליה עוד... זקוקים כסף צרוף סך הכל ..... זקוקים כסף צרוף וכך אמר ר׳ .... דנן אחריות שטר כתבתא דא נדוניא דן ותוספתא דא קבילית עלי ועל ירתי בתראי להתפרע מכל שפר ארג נכסין וקנינין דאית לי

תחות כל שמיא דקנאי ודעתיד אנא למקני נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כלהון יהון אחראין וערבאין לפרוע מנהון שטר כתבתא דא נדוניא ד״ן ותוספתא דא מנאי ואפילו מן גלימא דעל כתפאי בחיי ובמותי מן יומא דנן ולעלם ואחריות שטר כתבתא דא נדוניא דין ותוספתא דא קבל עליו ר׳ ... דנן כחומר כל שטרי כתבות ותוספתות דנהגין בבנות ישראל העשויין כתיקון חז״ל דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מן ר׳ .... דנן למרת ...... דא דהוי ...... כד אתנסבית ליה בקדמותא בכל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקניא ביה.

והכל שריר וקים.

ואחר כך מברכין שבע ברכות הללו.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהכל ברא לכבודו:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר האדם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ. וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִּנְיַן עֲדֵי עַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הָאָדָם:

שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה. בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים. כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה. חָתָן וְכַלָּה. גִּילָה רִנָּה. דִּיצָה וְחֶדְוָה. אַהֲבָה וְאַחֲוָה. שָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם. קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה, קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם. וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה:

ושותים החתן והכלה.

בִּרְשׁוּת (כֹּהֵן) (רַב) בַּעַל הַבַּיִת מָרָנָן וְרַבָּנָן וְרַבּוֹתַי:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ:

קודם ברכת המזון לנשואין.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת הֶחָתָן וְאֶת הַכַּלָּה וְיַצְלִיחַ אֶת דַּרְכָּם אֲשֶׁר יֵלְכוּ מֵהַיּוֹם וָהָלְאָה. יִהְיוּ יִמְצְאוּ תָמִיד חֵן וָחֶסֶד בְּעֵינֵי כָּל רוֹאֵיהֶם. וְיִזְכּוּ לִבְנוֹת בַּיִת בְּיִשְׂרָאֵל לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה. וִיהִי שָׁלוֹם בְּבֵיתָם וְשַׁלְוָה וְהַשְׁקֵט בְּלִבּוֹתָם כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל הָאֲדָמָה. וְאֶת הַשּׁוֹשְׁבִינִים וְאֶת כָּל הַיּוֹשְׁבִים פֹּה יְבָרֵךְ בְּכָל הַטּוֹב וְיַאֲרִיךְ יְמֵי כֻלָּם בַּנְּעִימִים. וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן:

קודם ברכת המזון לברית מילה.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת בַּעַל בְּרִית הַמִּילָה וְאֶת אִשְׁתּוֹ הַיּוֹלֶדֶת וְאֶת הַיֶּלֶד הָרַךְ הַנִּמּוֹל וְאֶת כָּל הַנִּלְוִים אֲלֵיהֶם וְאֶת הַסַּנְדֵּק וְאֶת הַמּוֹהֵל וְאֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַיּוֹשְׁבִים פֹּה וְיַצִּיל אוֹתָם מִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה וִימַלֵּא כָּל מִשְׁאֲלוֹתָם. וְיַאֲרִיךְ יְמֵי הַחֵן דָּמִים

לַמּוּלוֹת, וִיהִי יְיָ אֱלֹהָיו עִמּוֹ, וְיִתֵּן לוֹ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל חַיִּים וָחֶסֶד בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וְיִזְכּוּ אֲבוֹתָיו לְגַדְּלוֹ וּלְחַנְּכוֹ לְתוֹרָה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְנֹאמַר אָמֵן:

לברית מילה:

נוֹדֶה לְשִׁמְךָ בְּתוֹךְ אֱמוּנָי. בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ: נודה בִּרְשׁוּת אֵל אָיוֹם וְנוֹרָא. מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה. אֵל נֶאְזָר בִּגְבוּרָה. אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: נודה בִּרְשׁוּת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה טְהוֹרָה הִיא וְגַם פְּרוּשָׁה. צִוָּה לָנוּ מוֹרָשָׁה. מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ: נודה בִּרְשׁוּת הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם. אֶקְרָא לֵאלֹהֵי הָעִבְרִיִּים. אֲהוֹדֶנּוּ בְּכָל אִיִּים. אֲבָרְכָה אֶת־יְיָ: נודה בִּרְשׁוּת מָרָנָן וְרַבָּנָן וְרַבּוֹתַי. אֶפְתְּחָה בְּשִׁיר פִּי וּשְׂפָתַי. וְתֹאמַרְנָה עַצְמוֹתַי. בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ: נודה

ברכת המזון.

לנשואין.

המברך אומר:

דְּוַי הָסֵר וְגַם חָרוֹן. וְאָז אִלֵּם בְּשִׁיר יָרוֹן. נְחֵנוּ בְּמַעְגְּלֵי צֶדֶק שְׁעֵה בִּרְכַּת יְשֻׁרוּן בְּנֵי אַהֲרֹן: בִּרְשׁוּת מָרָנָן וְרַבָּנָן וְרַבּוֹתַי. נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ:

לבריה מילה.

בסעודה לברית מילה איזו המברך לפני ברכת המזון נודה לשמך וכו'.

נוֹדֶה לְשִׁמְךָ בְּתוֹךְ אֱמוּנַי. בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ: בִּרְשׁוּת אָיוֹם וְנוֹרָא מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה. אֵל נֶאְזָר בִּגְבוּרָה. אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: נודה בִּרְשׁוּת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה טְהוֹרָה הִיא וְגַם פְּרוּשָׁה, צִוָּה לָנוּ מוֹרָשָׁה. מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ: בִּרְשׁוּת הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם. אֶקְרָא לֵאלֹהֵי הָעִבְרִים. אֲהוֹדֶנּוּ

והמסובים עונין:

בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

בְּכָל אִיִּים. אֲבָרְכָה אֶת־יְיָ: בִּרְשׁוּת רַבִּי וּמוֹרִי. אֶקְרָא לֵאלֹהֵי צוּרִי. מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי. עֶזְרִי מֵעִם יְיָ: בִּרְשׁוּת הָרַבָּנִים וְהַבַּחוּרִים. אֶקְרָא לֵאלֹהֵי הָעִבְרִים. לְכוּ נָא הַגְּבָרִים. וְעִבְדוּ אֶת־יְיָ: בִּרְשׁוּת מוֹרַי וְרַבּוֹתַי אֶפְתַּח בְּשִׁיר שְׂפָתַי וְתֹאמַרְנָה עַצְמוֹתַי בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ:

חזן בִּרְשׁוּת מָרָנָן וְרַבָּנָן וְרַבּוֹתַי נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ:

המסובים בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

חזן בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַזָּן אֶת־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר. כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא־חָסַר לָנוּ. וְאַל־יֶחְסַר לָנוּ מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד: בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. כִּי הוּא אֵל זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל. וּמֵטִיב לַכֹּל. וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַזָּן אֶת־הַכֹּל:

נוֹדֶה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה. וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים. וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ. וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ.

ועל חקיך שהודעתנו. ועל חיים חן וחסד שחוננתנו. ועל אכילת מזון שאתה זן ומפרנס אותנו תמיד. בכל־יום ובכל־עת ובכל־שעה:

ועל הכל יי אלהינו אנחנו מודים לך. ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל־חי תמיד לעולם ועד: ככתוב ואכלת ושבעת. וברכת את־יי אלהיך על־הארץ הטבה אשר נתן־לך. ברוך אתה יי על־הארץ ועל־המזון:

רחם יי אלהינו על־ישראל עמך. ועל ירושלים עירך. ועל ציון משכן כבודך. ועל מלכות בית דוד משיחך. ועל־הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו: אלהינו. אבינו. רענו. זוננו. פרנסנו וכלכלנו. והרויחנו. והרוח־לנו יי אלהינו

מהרה מכל־צרותינו. ונא אל תצריכנו יי אלהינו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם. כי אם לידך המלאה. הפתוחה. הקדושה. והרחבה. שלא נבוש. ולא נכלם לעולם ועד:

בשבת רצה והחליצנו יי אלהינו במצותיך, ובמצות יום השביעי. השבת הגדול והקדוש הזה כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך. לשבת־בו ולנוח בו באהבה. כמצות רצונך. וברצונך הניח לנו יי אלהינו. שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו. והראנו יי אלהינו בנחמות ציון עירך. ובבנין ירושלים עיר קדשך. כי אתה הוא בעל הישועות. ובעל הנחמות:

אלהינו ואלהי אבותינו. יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו. וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן־דוד עבדך. וזכרון ירושלים עיר קדשך. וזכרון כל־עמך

בֵּית־יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לראש חדש	לפסח	לשבועות
רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ	חַג הַמַּצּוֹת	חַג הַשָּׁבֻעוֹת
לראש השנה	לסכות	לשמיני עצרת ושמחת תורה
הַזִּכָּרוֹן	חַג הַסֻּכּוֹת	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת

הַזֶּה: זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ. לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ. לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ. לְחַיִּים: וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ. וְרַחֵם עָלֵינוּ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלָיִם. אָמֵן.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. אַדִּירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גֹּאֲלֵנוּ יוֹצְרֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב. רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל. הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב. וְהַמֵּטִיב לַכֹּל. שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם. הוּא הֵטִיב. הוּא מֵטִיב. הוּא יֵיטִיב

לָנוּ: הוּא גְמָלָנוּ. הוּא גוֹמְלֵנוּ. הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד לְחֵן. לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. וּלְרֶוַח הַצָּלָה וְהַצְלָחָה בְּרָכָה וִישׁוּעָה נֶחָמָה פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל־טוֹב. וּמִכָּל־טוּב אַל־יְחַסְּרֵנוּ: הָרַחֲמָן. הוּא יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: הָרַחֲמָן. הוּא יִתְבָּרֵךְ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים. וְיִתְפָּאֵר בָּנוּ לָעַד. וּלְנֵצַח נְצָחִים. וְיִתְהַדַּר בָּנוּ לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: הָרַחֲמָן. הוּא יְפַרְנְסֵנוּ בְּכָבוֹד: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁבּוֹר עֻלֵּנוּ מֵעַל צַוָּארֵנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בַּבַּיִת הַזֶּה וְעַל שֻׁלְחָן זֶה שֶׁאָכַלְנוּ עָלָיו: הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב. וִיבַשֶּׂר־לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת:

להתונה

הרחמן. הוא יברך את־החתן ואת־הכלה. ואת־כל־היושבים פה

לברית מילה

הרחמן. הוא יברך את בעל ברית המילה. ואת אשתו היולדת. ואת־הילד הרך הנמול ואת־כל־היושבים פה

אותנו ואת כל־אשר לנו. כמו שנתברכו אבותינו. אברהם יצחק ויעקב בכל מכל כל. כן יברך אותנו כלנו יחד בברכה שלמה ונאמר אמן:

במרום ילמדו עליהם ועלינו זכות שתהי למשמרת שלום. ונשא ברכה מאת יי וצדקה מאלהי ישענו. ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם:

(לנשואין) הרחמן הוא יזכנו

לראש חדש — הרחמן הוא יחדש עלינו את־החדש הזה לטובה ולברכה: (לנשואין) הר"א יז'.

לשבת — הרחמן הוא ינחילנו ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העלמים:

ליום טוב — הרחמן הוא ינחילנו ליום שכלו טוב:

לראש השנה — הרחמן הוא יחדש עלינו את־השנה הזאת לטובה ולברכה:

לחול המועד סוכות — הרחמן הוא יקים לנו את־סכת דוד הנפלת:

לברית מילה:

הרחמן. הוא יברך אבי הילד ואמו. ויזכו לגדלו ולחנכו ולחכמו. מיום השמיני (למילה שלא בזמנה מהיום והלאה) והלאה ירצה דמו. ויהי יי אלהיו עמו:

הרחמן. הוא יברך בעל ברית המילה. אשר־שש לעשות צדק בגילה. וישלם פעלו ומשכרתו כפולה. ויתנהו למעלה למעלה:

הרחמן. הוא יברך רך הנמול לשמונה *). ויהיו ידיו ולבו לאל אמונה. ויזכה לראות פני השכינה. שלש פעמים בשנה:

הרחמן. הוא יברך המל בשר הערלה. ופרע

---

*) למילה שלא בזמנה א"א לשמונה.

ומצץ דמי המילה. איש הירא ורך הלבב עבודתו פסולה. אם שלש אלה לא יעשה לה:

הרחמן. הוא ישלח לנו משיחו הולך תמים. בזכות חתני מולות דמים. לבשר בשורות טובות ונחומים. לעם אחד מפזר ומפורד בין העמים:

הרחמן. הוא ישלח לנו כהן צדק אשר לקח לעילום. עד הוכן כסאו כשמש ויהלום. וילט פניו באדרתו ויגלום. בריתי היתה אתו החיים והשלום:

הרחמן. הוא יזכנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא. מגדיל (בר״ח ובחנכה / וביו״ט אומרים) מגדול ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד־עולם: עשה שלום במרומיו. הוא יעשה שלום עלינו ועל כל־ישראל ואמרו אמן:

יראו את־יי קדושיו כי אין מחסור ליראיו כפירים רשו ורעבו ודרשי יי לא יחסרו

כל־טוב: הודו ליי כי־טוב כי לעולם חסדו: פותח את־ידך ומשביע לכל־חי רצון: ברוך הגבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו: נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם: יי עז לעמו יתן יי יברך את־עמו בשלום:

(לברית מילה) ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן

להתונה אומרים פיר אחר **ברכת המזון** אלו שבע ברכות על כוס שניה.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהכל ברא לכבודו:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר האדם:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר יצר את האדם בצלמו. בצלם דמות תבניתו. והתקין לו ממנו בנין עדי עד. ברוך אתה יי יוצר האדם:

שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה. בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים. כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה. חָתָן וְכַלָּה. גִּילָה רִנָּה. דִּיצָה וְחֶדְוָה. אַהֲבָה וְאַחֲוָה שָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם: קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה, קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה:

ומברכין ברכה אחרונה על היין:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה. וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה שֶׁרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ. לֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ. רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל

עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ. וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הֵיכָלֶךָ. וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ. וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ וְנֹאכַל מִפִּרְיָהּ. וְנִשְׂבַּע מִטּוּבָהּ. וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה:

בשבת וּרְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה:

בראש חדש וְזָכְרֵנוּ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה:

ביום טוב וְשַׂמְּחֵנוּ בְּיוֹם חַג (פלוני) הַזֶּה:

בראש השנה וְזָכְרֵנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה:

כִּי אַתָּה יְיָ טוֹב וּמֵטִיב לַכֹּל וְנוֹדֶה לְּךָ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן:

דיני מילה

אין מלין את התינוק אלא ב י ו ם אחר עלות השמש ביום שמיני ללדתו. והזריזים מקדימים למצוה ומלין מיד בבקר אחר תפלת שחרית.

חולה אין מלין אותו עד שיבריא, וממתינים לו מעת שנתרפא ז׳ ימים מעת לעת ואז מלין אותו.

מילה ב ז מ נ ה רוחה שבת ויו"ט ומילה ש ל א ב ז מ נ ה אינה דוחה שבת ויו"ט. מילה שלא בזמנה היא אם נולד בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה. והנולד בעת הזאת של בין השמשות אם הוא בימי החול מונים לו יום השמיני מיום המחרת, ואם הוא בערב שבת או בשבת מונים יום השמיני ממחרת השבת ונימול ביום ראשון. ואם נולד בין השמשות של ערב יו"ט או של יו"ט ראשון או של יו"ט שני, מונים לו יום השמיני ממחרת יו"ט השני. גם מילת תינוק שהיה חולה ונתרפא היא שלא בזמנה ואינה דוחה יו"ט ושבת.

כשהאב עצמו הוא מוהל, אינו רשאי ליתן לאחר למול את בנו.

המל מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה. ולא ימול עד שגמר כל הברכה. והאב מברך בין חתיכת הערלה לפריעה: אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. והאם יעמוד אצל המוהל להודיע שהוא שלוחו.

אם אבי הבן בעצמו הוא המוהל מברך שתי הברכות קודם שימול.

אין צריך לכסות ערות התינוק בשעת הברכה. טומנים את הערלה הכרותה בחול או בעפר.

נוהגים להכין כסא לאליהו שנקרא מלאך הברית, ובתכינו יאמר בפירוש: **זה כסא של אליהו מלאך הברית שיתגלה במהרה בימינו**, ומניחים עליו את התינוק קודם מילתו.

גם נוהגים להדליק נרות בבית שיש בו ברית מילה.

אם אפשר עושים את המילה במנין עשרה לפרסום ולהדור מצוה. וחייבים כל הקהל לעמוד בשעה שעוסקים במצות מילה, חוץ מהסנדק שהוא יושב.

מי שעדיין לא מל, לא ימול ולא יפרע בפעם הראשונה בשבת.

תינוק שנולד בחדשו השביעי מילתו דוחה את השבת. אבל נולד בחדש השמיני אין מלין אותו בשבת אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו.

נולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית בעטרה במקום המילה ואינו דוחה שבת ויום טוב. ואין חוששים להטיף דוקא ביום השמיני אלא ממתינים הרבה, שלא יבוא התינוק לידי סכנה.

מי שיש לו שני תינוקות למול, אם אם הם תאומים, לא יביאו לו השני עד שמל את הראשון, כדי שיוכל לברך הברכות על כל אחד ואחד בפני עצמו.

יום שחל בו מילה אין אומרים תחנון ולא והוא רחום.

בתענית צבור נותנים כוס של ברכה לשתות לתינוקות.

בכל תענית עושים מציצה ביין ונזהרים לפלטו, אבל ביום הכפורים מוצצים בלא יין.

כתשעה באב מלין אחר גמר הקינות לאחר שכבר אמרו פסוקי נחמה, ואבי הילד והמוהל והסנדק מותרים ללבוש בגדי שבת.

מילה ביום הכפורים מלין קודם תפלת מוסף, ואינו נותן מכוס של ברכה אלא לתינוק הנימול. ואם היולדת צריכה לאכול מלין אצלה ותשתה היא מן הכוס.

נוהגים לעשות סעודה ביום המילה והיא סעודת מצוה.

סדר ברית מילה.

בָּרוּךְ הַבָּא:

אח״כ יקח המוהל את הנער מן המביא אותו ויאמר בשמחה:

אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים:

הִנְנִי מוּכָן וּמְזוּמָּן לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁצִּוָּנוּ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ לָמוֹל: (וכשהאב מל את בנו יאמר:) (שֶׁצִּוָּנוּ לָמוֹל אֶת בְּנִי.) לְשֵׁם יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנֶעְלָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

וישם את התינוק על הכסא אשר הכין לאליהו ויאמר:

זֶה הַכִּסֵּא שֶׁל אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב: לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ. וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: אֵלִיָּהוּ מַלְאַךְ הַבְּרִית. הִנֵּה שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ: עֲמוֹד עַל יְמִינִי

וְסָמְכֵנִי: שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ: שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ: (והקהל עונין) נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדוֹשׁ הֵיכָלֶךָ:

לפני המילה יאמר המל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה:

ואבי הילד אומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ:

והקהל עונין:

כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה לְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

והמברך אומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדֵּשׁ יְדִיד מִבֶּטֶן וְחוֹק בִּשְׁאֵרוֹ שָׂם וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קוֹדֶשׁ עַל כֵּן בִּשְׂכַר זֶה אֵל חַי חֶלְקֵנוּ צוּרֵנוּ צַוֵּה לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵנוּ מִשַּׁחַת לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בִּבְשָׂרֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ כּוֹרֵת הַבְּרִית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ קַיֵּם אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל (פלוני ב"פ) יִשְׂמַח הָאָב [1] בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וְתָגֵל אִמּוֹ [2] בִּפְרִי בִטְנָהּ [3]. כַּכָּתוּב יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ: וְנֶאֱמַר וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ. וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ

[1] כשהאב הוא המוהל בעצמו יאמר: יְהִי רָצוֹן שֶׁאֶשְׂמַח בְּיוֹצֵא חֲלָצַי וכו'.

[2] אם הילד יתום מהאב יאמר המוהל: יִשְׂמַח הָאָב בְּגַן עֵדֶן בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וכו'.

חיי *) ואמר לך בדמיך
חיי: ונאמר זכר לעולם
בריתו דבר צוה לאלף

¹) אם הילד יתום מהאם יאמר המוהל: ישמח האב ביוצא חלציו ותגל אמו בגן עדן בפרי בטנה:

דור: אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק: ויעמידה ליעקב לחק. לישראל ברית עולם ונאמר וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אתו אלהים: הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: (פלוני) זה הקטן גדול יהיה. כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחפה ולמעשים טובים:

אח"כ אומר המל או החזן:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את הילד הרך הנמול וירפא אותו רפואה שלמה ויזכו אבותיו (קרוביו) לגדלו לתורה

*) ויטעים באצבעו מן היין לילד הנמול.

לחפה ולמעשים טובים ונאמר אמן: עלינו לשבת וכו'.

מי שברך וכו' בדף 62.

סדר פדיון הבן.

זה בני בכורי. הוא פטר רחם לאמו: והקדוש ברוך הוא צוה לפדותו. שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא: ונאמר. קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא:

הכהן שואל את אבי הילד:

מאי בעית טפי לתן בנך בכורך שהוא פטר רחם לאמו או בעית לפדותו בעד חמש סלעים כדמחויבת מדאוריתא:

והאב משיב לכהן:

חפץ אני לפדות את בני והילך דמי

פִּדְיוֹנוֹ כִּדְמִחַיַּבְתִּי מִדְּאוֹרַיְתָא. זֶה תַּחַת זֶה:

האב אומר שתי ברכות הללו ונותן לכהן את הכסף:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

הכהן מברך על כוס יין ומניח את ידו על ראש הילד ואומר: יְבָרֶכְךָ וכו'.

להכהן יש רשות להשיב להאב את כל הכסף או חלק ממנו, והבכור בין כה ובין כה נפדה.

אם חל יום הפדיון בשבת או ביו"ט נדחה הפדיון ליום שאחריהם.

יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

יְיָ שׁוֹמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמוֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ. אָמֵן:

ברית

Borooch ato Adonoy Elohenoo melech ho'olom asher Kidshonoo bemitzvosov vetzivonoo lehachniso Lebriso shel Avrohom ovinoo.

פדיון הבן

The Cohen takes the money, and hands the Child to his father, who says:

Borooch ato Adonoy Elohenoo melech ho'olom asher Kidshonoo bemitzvosov vetzivonoo al pidion haben.

Borooch ato Adonoy Elohenoo melech ho'olom shehchiyonoo vekiymonoo vehigionoo lazman hazeh.

קדושין

The Bridegroom places the ring upon the forefinger of the right hand of the Bride, and says:

Haray At Mekodeshth Lee Betabaath Zo Kedath Moshe Veisrael

ברכת התורה

He who is called to the Law says the following Blessing before the Reader commences.

בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ׃

After the portion is read he says: —

בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃

The person saying the blessing repeats the same and continues —

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה׃

After the portion is read he says —

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן־לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה׃

FIRST BLESSING

Borchoo es Adonoy hamvoroch.

Boroocch Adonoy hamvoroch leolom voed.

Boroocch atoh Adonoy, elohaynoo melech hoelom asher bochar bonoo mikol hoamim v'nosan lonoo es toroso, Boroocch atoh Adonoy nosayn hatorah.

SECOND BLESSING.

Boroocch atoh Adonoy, Elohaynoo melech hoelom asher nosan lonoo toras emes v'chayay elom nota besochaynoo, Boroocch atoh Adonoy nosayn hatorah

---

דיני פדיון הבן

1) כל איש ישראל מחויב לפדות את בנו הבכור לאמו ולשלם לכהן חמשה סלעים שהמה שני אונצים ושני שליש אונצים כסף צרוף או איזה חפץ שוה כסף הזה.

2) אין פודין את הבכור עד יום ל"א ללידתו, ואם חל יום ל"א בשבת או ביו"ט מחויב להמתין על יום א'. והוא הדין בלילה של מוש"ק יכול לעשות הפדיון וכן ביום התענית עושין הפדיון בלילה.

3) אם אין האב במקום הילד יכול גם כן לפדות את בנו מכהן באשר הוא שם.

4) כהנים ולוים פטורים מפדיון הבן. ואפילו בת כהן או בת לוי שנשאת לישראל בנה פטור מפדיון.

5) אשה שהפילה ואחר כך ילדה בן קיימא ישאלו לחכם.

6) מצוה לעשות סעודה לפדיון הבן.

7) אם לא נימול הבכור עד יום ל"א ללידתו מולין אותו מקודם, ואחר כך פודין אותו. אבל אם לא היה באפשרות למולו גם ביום ל"א ללידתו, אין לאחר בשביל זה פריונו, כי מצות מילה ופדיון אינן תלויות זו בזו.

8) אחר שנתן האב את הפדיון לכהן מברך שתי ברכות: על פדיון הבן ושהחיינו. כמפורש בגמרא סוף פסחים.

הייראטס און גט געזעצען אין די פאראייניגטע

לויט יעדען שטאט באזונדער:

דער וואס גיט חופה וקידושין מוז פיילען דעם סערטיפיקייט נים שפעטער ווי צעהן טעג נאך דער חופה אין דעם אפים פון אסיסטענט רעדזשיסטראר אוו רעקארדס. אין פאל איינער פארגעסט צו פיילען אזא סערטיפיקייט אין דער באשטימטער צייט, ווערט יענער באשטראפט פאר א „מיסדעמינאר" און אין ניו יארק סיטי האט אויך די באארד אוו העלטה א רעכט איהם צו קלאגען פאר הונדערט דאלאר פיין.

סערטיפיקייטס מוזען געשיקט ווערען צו די פאלגענדע אפיסעם אין ניו יארק סיטי:

מאנהעטען:	305 Pearl Street.
בראנקס:	Third Ave. cor. St. Paul's Place.
ברוקלין:	Fleet and Willoughby Sts.
קווינס:	440 Fulton St., Jamaica, L. I.
ריטשמאנד:	514 Bay Street, Stapleton, S. I.

ווי אלט מען מוז זיין בייט הייראטהען:

מענער מוזען זיין נים וועניגער ווי 21 יאהר אלט, אויב זיי האבען חתונה אהן די צושטימונג פון זייערע עלטערען. דאס איז דער געזעטץ אין אלע שטאאטען, אויסער

אין די פאלגענדע שטאאטען, וואו מענער דארפען זיין נאר 18 יאהר אלט: איידאהא, אילינאי, מישיגען, מינעסאטא, נעוואדא, ניו העמפשייר, סאוטה קאראליינא, טענעסי און וועסט ווירדזשיניא.

מענער מעגען הייראטהען מיט זייערע עלטערנ'ס צושטימונג, ווען זיי זיינען 14 יאהר אלט, לויט די געזעטץ פון קענטאקי, לואיזיאנא, ניו העמפשייר און ווירדזשיניא. ווען זיי זיינען 16 יאהר אלט, אין אייאווא, טעקסאס און יוטהא. ווען זיי זיינען 17 יאהר אלט, אין אלאבאמא, ארקענזעס, דזשארדזשיא און קענזעס. ווען זיי זיינען 18 יאהר אלט, אין אריזאנא, קאליפארניא, האוואיא, איידאהא, אילינאיז, אינדיאנא, מישיגען, מינעסאטא, מאנטאנא, נעבראסקא, נעווארא, ניו מעקסיקא, נארטה קאראליינא, נארטה דאקאטא, אהייא, אקלאהאמא., ארעגאן, פארטא ריקא, סאוטה קאראליינא, סאוטה דאקאטא, טענעסי, וויסקאנסין און ווייאמינג. די פאלגענדע שטאאטען האבען קיין בעשטימטע געזעטץ ווי אלט זיי דארפען זיין: קאנעקטיקוט, דעלאווער, דיסטריקט אוו קאלומביא, פלארידא, מעין, מאסאטשוזעטס, ניו יארק, רהאוד איילאנד, סאוטה קאראליינא, טעקסאס און ווערמאנט. אין אלע אנדערע שטאאטען מוזען זיי זיין 21 יאהר, אבוואהל מיט די צושטימונג פון די עלטערן.

פרויען, מיט די צושטימונג פון זייערע עלטערן, דארפען אלט זיין ניט וועניגער ווי 16 יאהר אין מערילאנד,

און ניו העמפשייר. ניט וועהניגער ווי 21 יאהר, אין פלארידא, קענטאקי, לוזיאנא, פענסילווייניא, פארטא ריקא, רהאוד איילאנד, ווירדזשיניא, וועסט ווירדזשיניא און ווייאמינג. אין אלע אנדערע שטאאטען ברויכען זיי אלט זיין ניט וועהניגער ווי 18 יאהר.

פרויען, מיט די צושימונג פון זייערע עלטערן, דארפען אלט זיין ניט וועהניגער ווי 12 יאהר, אין קענטאקי, לוזיאנא, מערילאנד, מיסיסיפי און ווירדזשיניא. ניט וועניגער ווי 13 יאהר, אין ניו העמפשייר. ניט וועניגער ווי 14 יאהר, אין אלאבאמא, אריזאנא, ארקענזעס, דזשארדזשיא, אייאווא, נארטה קאראליינא, רהאוד איילאנד, סאוטה קאראליינא, טעקסאס און יוטהא. ניט וועניגער ווי 15 יאהר, אין קאליפארניא, האוואיא, קענזעס, מינעסאטא, מיזורי, ניו מעקסיקא, נארטה קאראליינא, נארטה דאקאטא, אקלאהאמא, סאוטה דאקאטא, און וויסקאנסין. ניט וועניגער ווי 16 יאהר, אין אילינאי, אינדיאנא, מישיגען, מיזורי, מאנטאנא, נעבראסקא, נעוואדא, אהייא, ארעגאן, פארטא ריקא וועסט ווירדזשיניא. ניט וועניגער ווי 18 יאהר, אין אלאסקא, קאלאראדא, איידאהא, ניו דזשוירזי, ניו יארק, טענעסי און ווערמאנט.

דאס מעהרסטע פון די שטאאטען פאדערען די צושטימונג פון די עלטערן, ווען מענער זיינען וועניגער ווי 21 יאהר, און ווען פרויען זיינען וועניגער ווי 18 יאהר אלט. אין איידאהא, אילינאיז, מינעסאטא, נעוואדא, ניו העמפ־

שייר, און סאוטה קאראליינא, דארפען מענער האבען די צושטימונג פון די עלטערען, ווען ווענינער ווי 18 יאהר. ווענינער ווי 20 יאהר, אין האוואיא. ווענינער ווי 16 יאהר, אין קאנעקטיקוט און טענעסי.

פרויען דארפען האבען די צושטימונג פון זייערע עלטערען, ווען ווענינער ווי 21 יאהר, אין פלארידא, קענטאקי, לואיזיאנא, פענסילווייניא, ווירדזשיניא, וועסט ווירדזשיניא, און ווייאמינג. ווען ווענינער ווי 16 יאהר, אין קאנעקטיקוט, אילינאי, מערילאנד, נעווארא, ניו העמפשייר, רהאוד איילאנד, טענעסי און וועסט ווירדזשיניא. ווען ווענינער ווי 15 יאהר, אין מינעסאטא.

יעדער שטאאט פאדערט, אז מען זאל ארויסנעהמען א לייסענס בעפאר מען הייראטה. איז קאליפארניא און אין ניו מעקסיקא ווערט נעפאדערט, אז ביידע, דער חתן און די כלה, מוזען קומען פערזענליך און עקזאמענירט ווערען אונטער א שבועה. אויב זיי קענען נים קומען פערזענליך, מוזען זיי צושיקען אפידייוויטס.

די פאלגענדע שטאאטען פערבאטען דאס ווייסע זאלען הייראטהען מיט שווארצע, נענערס, אדער די וועלכע שטאמען פון נענערס: אלאבאמא, אריזאנא, ארקענזעס, קאליפארניא, קאלאראדא, דעלאווער, פלארידא, דזשארדזשיא, איידאהא, אינדיאנא קענטאקי, לואיזיאנא, מערי־לאנד, מיסיסיפי, מיזורי, מאנטאנא, נעבראסקא, נעווארא, נארטה קאראליינא, נארטה דאקאטא, אקלאהאמא, ארעגאן, סאוטה קאראליינא, סאוטה דאקאטא, טענעסי, טעקסאס.

די פאלגענדע שטאאטען פערבאטען דאס ווייסע זאלען הייראטהען מיט אינדיאנער, און אזא מין הייראטה איז בטול ומבוטל: אריזאנא, נארטה קאראליינא, ארעגאן און סאוטה קאראליינא; און די פאלגענדע שטאאטען פערבאטען דאס ווייסע זאלען הייראטהען מיט כינעזער: אריזאנא, קאליפארניא, איידאהא, מיסיסיפי, ארעגאן און יוטהא.

אין ארעגאן מוזען ביידע פארטייען זיך לאזען עקזאמינירען אויב זיי זיינען קערפערליך געזונט, ווען זיי פאדערען לייסענס פאר הייראטהען.

ניו דזשוירזי און ניו העמפשייר פערבאטען דאס הייראטהען צווישען צוויי פארטייען, ווען איינער פון זיי האט אן אנשטעקיגע קראנקהייט.

ערשטע קאזינס זיינען פערבאטען צו הייראטהען אין אלע שטאאטען אויסער אין די פאלגענדע: אלאבאמא, קאליפארניא, קאלאראדא, קאנעקטיקוט, דעלאווער, דיסטריקט און קאלומביא, דזשארדזשיא, האוואיא, קענטאקי, מעין, מאסאטשוזעטס, ניו מעקסיקא, ניו יארק, נארטה קאראליינא, רהאוד איילאנד, סאוטה קאראליינא, טעקסאס, ווירדזשיניא און וואשינגטאן.

שטיף קרובים זיינען פערבאטען צו הייראטהען אין אלע שטאאטען אויסער אין די פאלגענדע: אלאסקא, אריזאנא, ארקענזעס, דעלאווער, האוואיא, אילינאיז, אינדיאנא, אייאווא, לואיזיאנא, מערילאנד, מינעסאטא, נעבראסקא, נעווארא, ניו מעקסיקא, ניו יארק, אהייא, ארעגאן, טענעסי, יוטהא, וויסקאנסין און פאנאמא.

הייראט

נאך די קאממאן לאא פון ענגלאנד דארף די הייראטה נים האבען קיינע צערעמאניעס. ווען א מאן און א פרוי שטימען איין צו ווערען מאן און ווייב, ווערען זיי מאן און ווייב דורך דיזע צושטימונג. די איינשטימונג מוז אבער זיין א יעצטינע, ד. ה. זיי דארפען איינשטימען, אז זיי זיינען פון יעצט אן און ווייטער מאן און ווייב, און נים בלויז א פארשפרעכען דאס אין דער צוקונפט וועלען זיי ווערען מאן און ווייב.

אין פיעלע שטאאטען איז נאך אזא הייראטה, וואס הייסט „קאממאן לאא הייראטה“, געזעצליך. אין אנדערע שטאאטען מוז זיין א געוויסע צערעמאניע צו דער הייראטה. די צערעמאניע קען זיין א ציווילע אדער רעליגיעזע. אין ניו יארק מוז די הייראטה זיין פארמעל, אדער דורך א ציווילע צערעמאניע אדער רעליגיעזע. די רעליגיעזע צערעמאניע איז דורך א גייסטליכען פון וועלכער עס איז קירכע, וועלכע צערעמאניע ווערט אנערקענט פון דער דאזיגער קירכע אלס א הייראטה.

אין יענע שטאאטען, אין וועלכע די קאמאן לאא הייראטה ווערט נים אנערקענט, איז אויב די הייראטה איז א רעליגיעזע און דאס געזעץ פאדערט, אז די רעליגיעזע צערעמאניע מוז אבגעריכט ווערען פון א גייסטליכען אדער דעם פארשטעהער פון א רעליגיעזער סעקטע, איז ראטהזאם, אז דער מסדר קדושין זאל זיין א מאן, וועלכער ווערט געהאלטען אלס רעליגיעזער פארשטעהער ביי א געוויסער געמיינדע, ווייל ווען ער איז נים דער פארשטעהער, איז א פראגע, צו די הייראטה איז א געזעצליכע.

צו זיין א מסדר קדושין נאך די פארשריפטען פון א געוויסער רעליגיאן, דארף מען קיין ליסענס נים האבען. אויב דער מסדר קדושין איז אן אנגעשטעטער פריסטער, גלח, גייסטליכער אדער רב, ערלויבט איהם דאס געזעץ צו זיין א מסדר קדושין, און ער דארף דערצו נים האבען קיינע ערלויבנים פון דער רעגירונג. א רב, צ. ב. ש. פון קאליפארניע, ווען ער באזוכט ניו יארק, מעג זיין א מסדר קדושין אין ניו יארק און דארף נים פריהער בעקומען א ליסענס דאצו.

אין אלע שטאאטען, אויסער סאוטה קאראליינא, מוז מען בעקומען א ליסענס צו הייראטהען, ד. ה. איידער דער רב, גלח, אדער געזעצליכער בעאמטער פערהייראטעט, מוז ער פארלאנגען, אז די פאר פאלק וואס נעהמ הייראטהען, זאלען איהם ברענגען א ליסענס, אז זיי מעגען הייראטהען. ווען ער פערהייראטעט אבער אהן א ליסענס, איז די הייראטה גילטיג, נאר ער קאן דאפיר

שטראפירט ווערען. דאס זעלבע איז נאך דער הייראטה, דארף ער רעפארטען די הייראטה אין א געוויסער ביורא, וואס די געזעצע שרייבען פאר, געוועהנליך צו דער ביורא וואס האט ארויסגעגעבען די לייסענס. אבער די הייראטה איז געזעצליך אפילו ווען דער מסדר קדושין האט פער־נאכלעסיגט צו רעפארטען.

בלוט פערוואנדטע קענען ניט הייראטהען: א פא־טער מיט א טאכטער, אן אייניקעל, אור־אייניקעל, ברי־דער און שוועסטער, אנקעל און ניכטע, טאנטע און פלי־מעניק, טארען ניט הייראטען, און זייער הייראטה איז בטל. קאזינס מעגען אין איינינע סטייטס הייראטהען. אין רהאוד איילאנד איז ערלויבט פאר אידען, אז אן אנקעל זאל הייראטהען זיין פלימעניצע, אין ניו־יארק איז דאס שטרענג פערבאטען.

א פערזאן וואס האט א מאן אדער א פרוי וואס לעבט נאך, טאר ניט הייראטהען, ביז מען בעקומט א גע־ריכטליכע שיידונג. וועגען עגונים און ענונות זעה „גט'ן".

די פארטייען צו א הייראטה מוזען זיין פון א גע־וויסע עלטער, און דאס פערשיעדעט זיך אין די פער־שיעדענע שטאאטען. אין ניו יארק מוז די פרוי זיין 18 יאהר און דער מאן 21, ווען אינגערע הייראטהען, קען די יונגע פערזאן ווענדען זיך צו קאורט צו ערקלעהרען די הייראטה בטל.

ג ט ' ן

הייראטה איז דער רעזולטאט פון איינשטימונג; גט'ן, פון ניט איינשטימונג. קיין הייראטה איז גילטיג סיידען ביידע פארטייען שטימען איין דאצו. צו א גט קענען די פארטייען ניט איינשטימען: עס איז ניטא אזא זאך ווי מאן און ווייב זאלען ביידע אריינגעהן אין קאורט און בעטען דעם ריכטער ארויסצוגעבען זיי א גט. איין פארטיי מוז אנקלאגען די צווייטע, אדער דער מאן מאכט א קלאגע אויף דער ווייב, אדער די ווייב אויפ'ן מאן, און גיט אן אין דער קלאגע א גוטע אורזאכע, וואס בארעכטיגט צו א גט. דאן קומט פאר א רעגעלמעסיגער פראצעס, דער ריכטער הערט אויס אלעמענס טענות, און ווען ער געפינט אויס, אז די קלאגע איז א ריכטיגע און א גערעכטע, פסק'נט ער צו א גט.

די אורזאכע, וואס די קלאגע גיט אן פאר א גט, מוז זיין א געזעצליכע, ד. ה. אזא אורזאכע, וואס דאס געזעץ שרייבט פאר צו זיין א גוטע אורזאכע פאר א גט. יעדע שטאאט האט זיך איהרע געזעצען וועגען דעם, וואס איז אין איין שטאאט אין א גענינענדע אורזאכע, איז איז דער צווייטער קיין אורזאכע פאר א גט. אין ניו יארק איז די איינציגע אורזאכע פאר א גט ברעכען די עהרע־טרייהייט, ד. ה. עובר זיין אויפ'ן געבאט פון „לא תנאף", קיין אנ־דערע אורזאכע איז ניט גענוג.

אין סאוטה קאראליינא קענען זיך מאן און ווייב פאר קיין פאל ניט גט'ן.

אין א צאהל שטאאטען, אונטער געוויסע אומשטענדען, מעג א פערהייראטהע פערזאן הייראטהען אהן א גט. צ. ב. ש. אין ניו יארק מעג דער מאן אדער די ווייב הייראטהען, ווען די צווייטע פארטיי צו דער הייראטה ווערט פער'משפט צו לעבענסלענגליכע געפענגניס. אין די מייסטע שטאאטען, ווען איינער פון די פארטייען ווערט פערשוואונדען פאר א צאהל יאהרען און לאזט פון זיך ניט הערען, מעג די צווייטע פארטיי דענקען, אז די פערשוואונדענע פארטיי איז טויט, און מעג הייראטהען אהן א גט. די צייט פון פערשווינדען איז פון 3 ביז 7 יאהר. אין ניו־העמפשיר צ. ב. ש. איז 3 יאהר; אין ניו יארק, 5 יאהר; אין מאסאטשוזעטס, 7 יאהר.

אויסער א פראצעס פאר א גט, ניט עס נאך א פראצעס פאר „אנאלמענט אף מערידזש", ד. ה. מען פאנגט אן א קלאגע, אז די קאורט זאל ערקלעהרען, אז די הייראטה איז גאר קיין הייראטה ניט געווען. דאס קען זיין אויפ'ן גרונד דאס די הייראטה איז געוועז דורך געוואלדטהאט, ד. ה. געצוואונגענערהייד; דורך שווינדעל; ווייל איינער פון די פערזאנען איז געווען אונטער די עלטער וואס די געזעצע ערלויבט צו הייראטהען; אדער, ווען איין פערזאן איז געוועז איינגאנצען אונפעהיג צו פערהייראטעטען לעבען.

פאראן נאך א סארט גט, וואס הייסט „לימיטעד דיווארס", ד. ה. א בעשרענקטער גט, אדער בעסער א „סעפאריישאן". דיעזער סארט גט ערלויבט ניט די פארטייען צו הייראטהען, נאר גיט ארויס א פסק, אז די פארטייען דארפען ניט וואהנען צוזאמען. אויב דער מאן בעקומט עס געגען דער ווייב, איז ער איהר ניט מחויב צו געבען אויף מזונות; אויב די ווייב בעקומט עס געגען דעם מאן, בעשטימט די קאורט געוועהנליך אויך וויפיעל דער מאן זאל איהר צאהלען אויף א לעבען צו מאכען. אויך בעשטימט די קאורט ווער זאל האבען אבאכט פון די קינדער, אמייסטענס גיט זי זיי איבער צום פערזאן, וואס איז בערעכטיגט צום סעפאריישאן. די אורזאכען פאר א סעפאריישאן זיינען געוועהנליך שוואכערע ווי פאר א גט. פערלאזען דעם צווייטען אהן אן אורזאכע, שלעכטע בעהאנדלונג, א. ד. גל. זיינען געוועהנליך גענוג אורזאכע פאר א סעפאריישאן. יעדע שטאאט שרייבט פאר די אורזאכען פאר א סעפאריישאן. ווען אן אורזאכע איז גענוג פאר א גט איז זי אויך גענוג פאר א סעפאריישאן.

אום אנצופאנגען איינע פון די קלאגעס, פאר א גט, פאר אנאלמענט אף מערידזש, אדער סעפאריישאן, מוז די פערזאן וואס קלאגט וואהנען א געוויסע צייט אין דער שטאאט, אוואו די קלאגע ווערט געמאכט, און די אורזאכע פון דער קלאגע האט געפאסירט אין א געוויסע צאהל יאהרען איידער די קלאגע האט זיך אנגעפאנגען, און ניט לענגער. צ. ב. ש. אין ניו יארק אויב די קלאגע איז אונטריייהייט (זנות), האט די זנות געמוזט בעגאנגען ווערען ניט מעהר ווי פינף יאהר איידער די קלאגע האט זיך אנגעפאנגען. די לענג פון דער צייט, וואס מען מוז

וואהנען אין דער שטאאט אום אנצופאנגען א קלאגע, פער־שיעדעט זיך אין די פערשיעדענע שטאאטען.

אין קאלאראדא קען בלויז א סיטיזען אנפאנגען א קלאגע פאר א גט.

ווען די קלאגע איז א גט אדער א סעפאריישאן, איז פאהנגעבונג א גוטע פערטהיידיגונג. ווען די קלאגע איז זנות, איז אויב דער קלעגער האט געלעבט מיט די בעשול־דיגטע פערזאן, וויסענדיג, אז די פערזאן איז שולדיג אין זנות, ווערט דאס פעררעכענט פאר א פערגעבונג.

אויב זנות איז באגאנגען געווארען איינשטימיג מיט דעם צוועק צו בעקומען א גט, אדער דער אנקלאגער האט ספעציעל אנגעשטעלט א פאסטקע, אז די צווייטע פארטיי זאל זינדיגען, אדער דער אנקלאגער איז אויך שולדיג אין זעלבען חטא, וועט די קאורט ניט ארויסגעבען קיין גט.

אין א צאהל שטאאטען, ווען איין פארטיי בעקומט א גט געגען דער צווייטער, מעג די צווייטע אויך הייראטהען אין אנדערע שטאאטען מעג הייראטהען בלויז די פערזאן, וואס האט בעקומען דעם גט און ניט די צווייטע. אין ניו דזשוירזי מעגען ביידע הייראטהען; אין ניו־יארק, בלויז די פערזאן, וואס האט בעקומען דעם גט.

די גע'גט'ע מאן און ווייב מעגען ווידער הייראטהען איינער דעם צווייטען. אין מאסאטשוזעטס, ווען די גע־גט'ע לעבען איינער מיטן צווייטען נאכן גט אלס מאן און ווייב, זיינען שולדיג אין דעם פערברעכען פון „אדולטערי" (זנות).

גט

בשלישי בשבת בעשרה ועשרים יום לירח סיון שנת חמשת אלפים ושני מאות

לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן בנוא יארק מתא דיתבא על כיף

ימא ועל נהר האדסן אנא מרדכי בן חיים העומד היום בנוא יארק מתא

דיתבא על כיף ימא ועל נהר האדסן צביתי ברעות נפשי בדלא

אניסנא ושבקית ופטרית ותרוכית יתיכי ליכי אנת אנ———הדי

שרה בת משה העומדת היום בנוא יארק מתא דיתבא על כיף ימא

ועל נהר האדסן דהוית אנתתי מן קדמת דנא וכדו פטרית

ושבקית ותרוכית יתיכי ליכי דתיהוייין רשאה ושלטאה בנפשיכי

למהך להתנסבא לכל גבר דתיצביין ואנש לא ימחא בידיכי

מן יומא דנן ולעלם והרי את מותרת לכל אדם

ודן דיהוי ליכי מנאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין

כדת משה וישראל

ברוך בן יוסף עד

חיים בן יעקב עד

שטר חליצה׃

זכרון עדות שהיתה בפנינו ח״מ (בכך וכך בשבת) איך שבאו לפנינו האחים (פ׳ב׳פ) ואמרו עליו הוו עלינו עדים כשרים ונאמנים איך שאנו מקבלים עלינו ב״הח ובש״ד״א בפועל ממש ע״ד רבים שרא יהי׳ לנו התרה והפרה כלל כי אם ע״ד אשת אחינו מרת (פ׳ב׳פ) בעלת השטר וכתבו בכל לשון של זכות ויפוי כח בכל אופן המועיל ואף חתמו ונתנו ליד האשה מרת (פ׳ב׳פ) שהיא אשת אחי ר׳ (פ) להיות בידה לעדות ולזכות ולראיה מחמת שרצונו ברצון נפשינו הטוב שלא באונס והכרח כלל כ״א בלבבות שלמים ובנפשות חפצות ובדעת שלימה ומיושבת והנני מודה בפניכם היום כמודה בפני ב״ד חשוב וראוי בהודאה גמורה שרירא וקי״מא דלא בהשטאה ודלא בהשבעה ודלא למיהדר ביה שאם ח״ו יעדר וימות אחינו ר׳ (פ) בעלה של מרת (פ) הנ״ל בלי זרע קיימא ותהא אשתו מרת (פ) זקוקה לחלוץ אזי איזה אח מאתנו אחים שתתבע אותו לחלוץ לה מחויב הוא לפוטרה בחליצה כשרה בחנם שלא יקח ממנה א׳ מכל כ״ב אפילו שוה פרוטה בעולם תיכף ומיד אחר כלות ג׳ חדשים להעדרו של אחינו בעלה הנ״ל ח״ו כשתהיה ראוי לחלוץ, ובלבד שהיבמה תלך אחר היבם וכל זמן שלא יפטרנה בחליצה כשרה כנ״ל תהא היבמה נזונית מנכסי מיתנא ומוחזקת כהן. כל הא דלעיל קבלו עליהם האחים הנ״ל בחומר חרם ובשבועה דאורייתא וב״ת״כ בפועל וב״ק״ס ובביטול כל מודעות ובפיסול כל עידי מודעות בעולם בכל לישנא דאמרי רבנן דמבטלי בהון מודעות. ושטר חליצה זה לא יופסל ולא ינרע כוחו בשום ידיעותא ונריעותא בעולם. מכל מה שהפה יוכל לדבר והלב לחשוב ולהרהר, ויהא הכל וידון ונדרש ולטובת ולזכות וליפו כח בעלת השטר נידה על העליונה ויד המערער על התחתונה. ויהא כח לשטר זה כאלו נעשה בפני ב״ד חשוב דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא וקנינא מן האחים להאשה מ׳ (פ) הנ״ל על כל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר וכו׳

סדר חנוכת הבית:

תהלים ל׳ תהלים ט״ו,

מִזְמוֹר לְדָוִד. יְהֹוָה מִי־יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי־יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ׃
הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ׃ לֹא־רָגַל עַל־
לְשֹׁנוֹ לֹא־עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא־נָשָׂא עַל־קְרֹבוֹ׃
נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת־יִרְאֵי יְהֹוָה יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע
וְלֹא יָמִר׃ כַּסְפּוֹ לֹא־נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל־נָקִי לֹא לָקָח
עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם׃

תהלים ק״א

לְדָוִד מִזְמוֹר. חֶסֶד־וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ יְהֹוָה אֲזַמֵּרָה׃
אַשְׂכִּילָה בְּדֶרֶךְ תָּמִים מָתַי תָּבוֹא אֵלָי אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם־לְבָבִי
בְּקֶרֶב בֵּיתִי׃ לֹא־אָשִׁית לְנֶגֶד עֵינַי דְּבַר־בְּלִיָּעַל עֲשֹׂה־
סֵטִים שָׂנֵאתִי לֹא יִדְבַּק בִּי׃ לֵבָב עִקֵּשׁ יָסוּר מִמֶּנִּי רָע לֹא
אֵדָע׃ מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ־עֵינַיִם וּרְחַב
לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל׃ עֵינַי בְּנֶאֶמְנֵי־אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי הֹלֵךְ
בְּדֶרֶךְ תָּמִים הוּא יְשָׁרְתֵנִי׃ לֹא־יֵשֵׁב בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה
רְמִיָּה דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא־יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי׃ לַבְּקָרִים אַצְמִית
כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לְהַכְרִית מֵעִיר־יְהֹוָה כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃

תהלים קכ״א (*if appropriate* קכ״ז קכח)

מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: אֲרוֹמִמְךָ
יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי: יְיָ
אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: יְיָ הֶעֱלִיתָ
מִן שְׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי מִיָּרְדִי בוֹר: זַמְּרוּ
לַייָ חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ: כִּי רֶגַע
בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי
וְלַבֹּקֶר רִנָּה: וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל
אֶמּוֹט לְעוֹלָם: יְיָ בִּרְצוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה
לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל:
אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: מַה
בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר
הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ: שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה
עֹזֵר לִי: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ
שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד
וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ:

מי שברך שונים

מי שברך להרב להפרעזידענט ולהוויספרעזידענט

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את (הרב) (הפרזידנט) (הוויים־פרזידנט) (פב"פ) ואת כל הנלוים אליו, בעבור (שפב"פ) נדר — — — בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידיו. (ביום טוב) ויזכה לעלות לרגל. (בראש השנה, יוה"כ, הו"ר) ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בספרן של צדיקים בזה יום הדין עם כל ישראל אחיו. ונאמר אמן.

מי שברך לעולה לתורה בשבת.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את (פ׳ בן פ׳) בעבור שעלה לכבוד המקום ולכבוד התורה בשכר זה הקב״ה יחייהו וישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את (פלוני ב״פ) בעבור שעלה לכבוד המקום ולכבוד התורה ולכבוד היום בשכר זה הקדוש ברוך הוא

לשלש רגלים	לראש השנה	ליום כפור
יחייהו וישמרהו ויזכהו לעלות לרגל	יזכהו ויכתבהו בספר חיים טובים בזה היום ויתן לו כל משאלות לבו לטובה וישמרהו ויחייהו	יכתבהו ויחתמהו בספר חיים טובים ובספר סליחה ומחילה בזה היום וישמרהו ויחיהו ויתן לו כל משאלות לבו לטובה

עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

מי שברך למברך הגומל.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את (פב״פ) בעבור שעלה לכבוד המקום ולכבוד התורה ולתת תודה על כל הטובה אשר עשה לו אלהים בשכר זה הקב״ה יחיהו וישמרהו מכל צרה וצוקה נגע ומחלה ויתן לו חיים וחסד ברכה ושלום בכל מעשי ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

מי שברך לבר מצוה.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את הבחור .... שעלה היום לכבוד המקום לכבוד התורה ולתת תודה על כל הטובה אשר עשה לו אלהים בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרהו ויחייהו ויטה לבו להיות שלם עמו להגות בתורתו ללכת בדרכיו לשמור מצותיו חקותיו ומשפטיו ויהיה משכיל ומצליח בכל

דְּרָכָיו וְיִמְצָא חֵן וָחֶסֶד בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם וְיִזְכּוּ אֲבוֹתָיו לְגַדְּלוֹ וּלְחַנְּכוֹ לְתוֹרָה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים אָמֵן:

מִי שֶׁבֵּרַךְ לנשואים.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת פב״פ וְאֶת אֲרוּסָתוֹ בַּעֲבוּר שֶׁנָּדַר נִדְבַת לְכּוּ בִּשְׂכַר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְבָרֵךְ אוֹתָם וְיַאֲרִיךְ יְמֵיהֶם וְיִתֵּן לָהֶם בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם וְיִזְכּוּ לִבְנוֹת בַּיִת בְּיִשְׂרָאֵל לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה וְנֹאמַר אָמֵן:

לחתונת כסף.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת הֶחָבֵר . . . . וְאֶת אִשְׁתּוֹ מָרַת . . . . בַּעֲבוּר שֶׁבָּאוּ הַיּוֹם לְבֵית תְּפִלָּתָם לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשֵׁם קָדְשְׁךָ עַל

כָּל הַחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּם מֵעוֹדָם וּמִיּוֹם שִׂמְחַת לִבָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם מְלֹאת חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה לְיוֹם חֲתוּנָּתָם וּבַעֲבוּר שֶׁנָּדְרוּ נְדָבָה (. . . . . .) לְהַמְבָרְכִים (אוֹ לְדָבָר טוֹב) בִּשְׂכַר זֶה הַקָּבָּ״ה יִשְׁמְרֵם וְיַצִּילֵם מִכָּל צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה וּכְשֵׁם שֶׁזָּכוּ לִשְׂמוֹחַ בַּיּוֹם הַזֶּה יוֹם חֲתוּנַּת־כֶּסֶף כֵּן יִזְכּוּ לָחֹג חַג חֲתוּנַּת זָהָב בְּשָׁלוֹם וּבְשַׁלְוָה (וְיִזְכּוּ לִרְאוֹת בָּנִים וּבְנֵי בָנִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוָה לְתִפְאֶרֶת אֲבוֹתָם) וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן:

לחתונת זהב.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת הַיָּשִׁישׁ הַנִּכְבָּד הֶחָבֵר. . . .

עם אשתו מרת. . . בעבור שבאו היום לבית קדשך להודות ולהלל לשם קדשך על כל החסד אשר עשית עמם מעודם עד היום הזה, יום מלאת חמשים שנה מעת באו בברית אהבה בשכר זה הקב"ה ישמרם ויצילם מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה ויאמץ כחם ויחזק גופם ויברכם בשבה טובה ככתוב עוד ינובון בשבה דשנים ורעננים יהיו (וגם בניהם ובני בניהם עד דור אחרון יהיו עוסקים בתורה ובמצות ובמעשים טובים למען יהיו עטרת תפארה לאבותיהם) וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם ויאריך ימיהם לטובה עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן:

לשנת השבעים.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את פב"פ אשר עלה היום לכבוד המקום ולכבוד התורה ולתן שבח והודאה לשם הגדול והקדוש על כל הטובה אשר עשה לו אלהים והגן אותו להגיע אל שנת השבעים לימי חייו, ויקים בו עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא, כן יזכהו לאריכת ימים עד מאה שנים בגבורות, ויחדש כנשר נעוריו, ככתוב וקוי יי יחליפו כח יעלו אבר כנשרים, ירוצו ולא ייגעו, ילכו ולא ייעפו, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

מי שברך ליולדת.

מי שברך אמותינו שרה רבקה רחל ולאה הוא יברך את האשה היולדת (פב"פ)

אם בן הוא:

וְאֶת בְּנָהּ הַנּוֹלָד לָהּ (פב"פ) בַּעֲבוּר שֶׁבַּעְלָהּ וְאָבִיו נָדַר בַּעֲבוּרָם נִדְבַת לִבּוֹ בִּשְׂכַר זֶה הַקָּבָּ"ה יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ אוֹתוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנוֹ הַנּוֹלָד לוֹ וְיַטֶּה אֶת לֵב הַיֶּלֶד לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי יוֹשֶׁר וִיהִי יְיָ אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיִתֶּן לוֹ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל חַיִּים וָחֶסֶד בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וְיִזְכּוּ אֲבוֹתָיו לְגַדְּלוֹ וּלְחַנְּכוֹ לַתּוֹרָה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְנֹאמַר אָמֵן:

אם בת היא:

וְאֶת בִּתָּהּ הַנּוֹלֶדֶת לָהּ וְיִקָּרֵא שְׁמָהּ בְּיִשְׂרָאֵל (פב"פ) בַּעֲבוּר שֶׁבַּעְלָהּ וַאֲבִיהָ נָדַר בַּעֲבוּרָן נִדְבַת לִבּוֹ בִּשְׂכַר זֶה הַקָּבָּ"ה יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ אוֹתוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בִּתּוֹ הַנּוֹלֶדֶת לָהּ וְיַטֶּה אֶת לֵב הַיַּלְדָּה לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי יוֹשֶׁר וִיהִי יְיָ אֱלֹהִים עִמָּהּ וְיִתֵּן לָהּ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל חַיִּים וָחֶסֶד בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וְיִזְכּוּ אֲבוֹתֶיהָ לְגַדְּלָהּ וּלְחַנְּכָהּ לְכָל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְיָ וְנֹאמַר אָמֵן:

מִי שֶׁבֵּרַךְ לַחוֹלִים.

לאיש:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ וִירַפֵּא אֶת הַחוֹלֶה (וְאֶת הַיֶּלֶד) בַּעֲבוּר שֶׁנָּדַר (אָבִיו) (פב"פ) בַּעֲבוּרוֹ נִדְבַת לִבּוֹ בִּשְׂכַר זֶה הַקָּבָּ"ה יִמָּלֵא עָלָיו רַחֲמִים לְרַפְּאוֹתוֹ לְהַחֲלִימוֹ לְהַחֲזִיקוֹ וְיִשְׁלַח לוֹ מִמְּרוֹמִים רְפוּאָה שְׁלֵמָה רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאַת הַגּוּף וְיִתֶּן לוֹ אוֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וְיָקוּם מֵחָלְיוֹ וְיוֹדֶה לַייָ חַסְדּוֹ.

לאשה:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אִמּוֹתֵינוּ שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה הוּא יְבָרֵךְ וִירַפֵּא אֶת הָאִשָּׁה הַחוֹלָה (אֶת הַיַּלְדָּה) פב"פ בַּעֲבוּר שֶׁבַּעְלָהּ (אָבִיהָ) נָדַר בַּעֲבוּרָהּ נִדְבַת לִבּוֹ בִּשְׂכַר זֶה הַקָּבָּ"ה יִמָּלֵא עָלֶיהָ רַחֲמִים לְרַפְּאוֹתָהּ לְהַחֲלִימָהּ לְהַחֲזִיקָהּ וְיִשְׁלַח לָהּ מִמְּרוֹמִים רְפוּאָה שְׁלֵמָה רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאַת הַגּוּף וְיִתֶּן לָהּ אוֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים.

וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם
עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֶחָיו
(בשבת שַׁבָּת הִיא
מִלִּזְעוֹק וּרְפוּאָה
קְרוֹבָה לָבוֹא הַשְׁתָּא
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב)
וְנֹאמַר אָמֵן׃

בְּרָכָה וְשָׁלוֹם (בשבת שַׁבָּת
הִיא מִלִּזְעוֹק וּרְפוּאָה
קְרוֹבָה לָבוֹא. הַשְׁתָּא
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב)
וְנֹאמַר אָמֵן׃

ברכת הגומל.

נראה כפי הכוונה שצריכין להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא (וסימנך וכל החיי"ם יודוך: חבוש, ים, יסורין, מדבר) ויאמר ברכה זו אחר שעלה לתורה אחר ברכת אשר נתן לנו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, שֶׁגְּמָלַנִי כָּל־טוֹב:

(והקהל עונים) **מִי שֶׁגְּמָלְךָ כָּל־טוֹב הוּא יִגְמָלְךָ כָּל־טוֹב סֶלָה:**

מי שבנו הגיע לכלל מצוה דהיינו שהוא בן י"ג שנה ויום אחד אומר בשעה שקורין אותו לס"ת:

בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁלָּזֶה:

תְּפִלָּה בְּעַד נְשִׂיא אַרְצוֹת הַבְּרִית

Prayer for the President of United States and the Government.

אָנָּא אֱלֹהִים אֲדוֹן הָעוֹלָמִים, אַתָּה יָסַדְתָּ אֶת הָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ בְּרוּחַ פִּיךָ שַׂמְתָּ גְּבוּל לְכָל מֶמְשָׁלָה וּמְלוּכָה. וְנָתַתָּ אֶת מְדִינַת אַרְצוֹת הַבְּרִית בִּידֵי עַם חָכָם וְגָדוֹל, הַשּׁוֹאֵף לְמִשְׁפָּט וּלְצֶדֶק בִּדְרָכָיו, חֻקָּה אַחַת לַגֵּר וְלָאֶזְרָח. גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מָצְאוּ מָנוֹחַ תַּחַת כַּנְפֵי הַמֶּמְשָׁלָה הָאַדִּירָה הַזֹּאת אֲשֶׁר בְּצִלָּהּ יֵשְׁבוּ לָבֶטַח בְּנֵי בְּרִיתֵנוּ הַנִּמְלָטִים מִצָּרָה וּמִשֶּׁבֶט זָעַם.

אָנָּא יוֹשֵׁב מָרוֹם, הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ עַל אַרְצֵנוּ זֹאת וְיוֹשְׁבֶיהָ, וּשְׁלַח לָנוּ בִּרְכָתְךָ מִמַּעַל, יֶהֱמוּ נָא רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עַל הַדָּרִים עָלֶיהָ וּבָרְכֵם בְּכָל טוֹב סֶלָה.

אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, מֶלֶךְ רָם וְנִשָּׂא, בָּרֵךְ אֶת נְשִׂיאֵנוּ נְשִׂיא אַרְצוֹת הַבְּרִית (Here mention the name of the President). וְכָל יוֹעֲצָיו וְשָׂרָיו, וְהֵן הוֹדְךָ עַל הַמְחוֹקְקִים וְהַשּׁוֹפְטִים הָעוֹמְדִים לִימִין מֶמְשַׁלְתֵּנוּ, שְׁלַח אוֹרְךָ עַל הֵיכַל הַלָּבָן אֲשֶׁר בְּוַשִׁינְגְטוֹן, פְּרֹשׂ עַל נְשִׂיאֵנוּ וְעַל עוֹזְרָיו וְעַל גִּבּוֹרֵי הָעָם אֶת סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ וְאַל תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ מֵאַרְצוֹת הַבְּרִית כִּי בְצִדְקְךָ תִּחְיֶה כָּל מְדִינָה לָנֶצַח, אָמֵן סֶלָה.

מי שברך לפני הזכרת נשמות.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה הוא יברך את (מורי) מורינו הרב (פב״פ) ואת כל הפרנסים ואת כל המיסדים ואת כל הקהל הקדש הזה בעבור שידרו מתנות בעד הנשמות שיזכרו היום לכבוד המקום ולכבוד התורה (ולכבוד הרגל) (ולכבוד יום הדין) בשכר זה הקב״ה יחיים וישמרם ויצילם מכל צרה וצוקה נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם (ויברכם ויזכם לעלות לרגל) (ויכתבם ויחתמם לחיים טובים בזה יום הדין) עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן:

מי שברך לבה״ב.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה, הוא יברך את כל מי שיקבל עליו להתענות תענית שני וחמישי ושני. בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, וישלח ברכה והצלחה

בכל מעשה ידיו ויברכהו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

הזכרת נשמות.

אל מלא רחמים לזכר, ולנקבה, ולרבים.

אל מלא רחמים שוכן במרומים המציא מנוחה נכונה תחת כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים את נשמת (ות) (פב״פ) שהלך לעולמו, (שהלכה לעולמה), (שהלכו לעולמם), בעבור (שפב״פ) נדר צדקה בעד הזכרת נשמתו (נשמתה), (נשמתם), לכן בעל הרחמים יסתירהו (יסתירה), (יסתירם), בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור החיים את נשמתו (נשמתה), (נשמתם), בגן עדן תהא מנוחתו, (מנוחתה), (מנוחתם),

יי הוא נחלתו, (נחלתה), (נחלתם), וינוח, (ותנוח), (וינוחו), בשלום על משכבו, (משכבה), משכבם), ונאמר אמן:

מי שברך להזכרת נשמות.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את רבי (פב"פ) בעבור שנדר צדקה בעד הנשמות שהזכיר היום, ובשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, (ביום כפור) (ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בזה היום) וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל־ישראל אחיו ונאמר אמן:

וידוי שכיב מרע:

מודה אני לפניך יי אלהי ואלהי אבותי שרפואתי ומיתתי בידך: יהי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלמה. ואם המות כלה ונחרץ מעמך אקחנו מידך באהבה. ותהי מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך. ותשפיע לי מרב טוב הצפון לצדיקים ותודיעני ארח חיים שבע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח:

אבי יתומים ודין אלמנות. הגן בעד קרובי היקרים אשר נפשי קשורה בנפשם: בידך אפקיד רוחי פדית אותי יי אל אמת. אמן ואמן:

בשעת יציאת הנשמה:

יי מלך. יי מלך. יי ימלוך לעולם ועד:

(To be said three times.)

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

(To be said three times.)

יי הוא האלהים:

(To be said seven times.)

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

סדר

הנהגת חברה קדישה

ודיני יאהרצייט וקדיש

דיני ביקור חולים

1) עס איז א גרויסע מצוה צו בעזוכען א קראנקען און בעטען גאט ער זאל געזונד ווערען. ביקור חולים אהן תפלה איז ניט גערעכענט פאר א מצוה. אום שבת אבער, ווען מען טאר ניט בעטען, זאל מען נאר זאגען: שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא.

2) מען טאר ניט געבען צו וויסען א קראנקען. אז ביי איהם איז עמיצער געשטארבען. מען טאר ניט קריעה רייסען, און ניט וויינען פאר איהם אין די אויגען. אום מען זאל איהם קיין עגמת נפש ניט פערשאפען.

סדר וידוי

1) אז דער קראנקער האלט ביי שטארבען, זאל מען איהם זאגען אז ער זאל זאגען וידוי, ווארים דער וואס איז זיך פאר'ן טויט מתודה, האט עולם הבא. אז

מען רעדט מיט איהם ווענען וידוי זאלען עס ניט הערען פרויען און קינדער, וועלכע קענען זיך דאביי צואוויינען און דעם קראנקען צער פערשאפען.

2) אויב דער קראנקער וויל, קען ער זאגען דעם גאנצען וידוי פון יום כפור פון אשמנו ביז ענדע, שמע ישראל. ברוך שם כבוד מלכותו, עלינו לשבח ביז על כן נקוה, אמת ויציב ביז עזרת. ווען דער חולה איז אבער אזוי שוואך אז ער קען ניט זאגען, הייסט מען איהם ער זאל זיך מתודה זיין אין הארצען. דערביי דארף מען איהם טרייסטען און בערוהיגען דערמיט דאס פיעלע זיינען נאך וידוי געזונד געווארען.

דיני גוסס

1) אז דער מענש איז גוסס, טאר מען זיך ניט צוריהרען צו איהם און ניט ארויסנעהמען עפעס פון אונ־טער איהם, ווארים דערמיט איז מען מקרב זיין מיתה.

2) מען טאר ניט גראבען א קבר פאר א גוסס איידער ער איז געשטארבען. סיידען אום ערב שבת, און דאס נאר דאן, אויב דאס וועט העלפען אז ער זאל נאך קומען פאר שבת לקבורה.

3) אז דער מענש האלט ביי יציאת נשמה, טארען די אנוועזענדע ניט ארויסגעהן און לאזען איהם אליין.

4) באלד נאך יציאת נשמה זאל מען צולייגען א פעדער צו די נאזלעכער פון דעם בר מינן, אום זיך איבער־

ציינגען, אויב ער איז ריכטיג שוין געשטארבען. מען זאל איהם אָבער ניט ריהרען באלד פון ארט אום אָפּצוהויבען, ביז מען וועט ניט גוט איבערצייגט זיין אז ער איז שוין באמת טויט. נאָך דעם מאכט מען די ברכה דיין אמת:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם דין האמת.

דיזע ברכה מאכען נאָר די דאָזיגע וועלכע האבען גרויס צער פון דעם דאָזיגען טויט, צום ביישפּיעל קינדער, עלטערען, א מאן, א ווייב, אדער ווען דער געשטארבענער איז געוועזען א גרויסער מענש. געוועהנליך אָבער מאכט מען די ברכה בלא שם ומלכות אזוי:

ברוך דיין האמת.

די וואָס שטעהען ביי דעם גוסס זאָלען אכטונג געבען דאָס קיין גליד זיינע זאל ניט ארויס פון דעם בעט וואו ער ליגט. דעריבער זאל מען ארומשטעלען די בעט מיט שטוהלען עס זאל ניט קענען ארויס פון בעט קיין אבר. אָבער אויב דער גוסס האָט ארויסגעשטעקט א גליעד פון זיין בעט טאָר מען עס ניט צוריק ארייננטאָן, ווייל מען טאָר זיך ניט צוריהרען צו א גוסס. די מענשען וואָס שטעהען ביי א גוסס טאָרען ניט ריידען קיין דברים בטלים, נאָר זיי דאַרפען עוסק זיין אין דברי תורה אדער זאָגען מזמורי תהלים.

6) נאָך דעם טויט מאכט מען צו דעם מת די אויגען. עס איז א מנהג אז דער עלטערער זוהן זאל דאָס טהון.

דיני קריעה

1) באלד נאָך יציאת נשמה דאַרפען די קרובים רייסען קריעה, אָבער נאָר אויף א פאָטער און מוטער, אויף קינדער, און שוועסטער און ברידער.

3) די קריעה דאַרף זיין פון פאָרענט אין דער הויך פון דעם אויבערשטען בגד. עטוואָס נידעריגער פון האלז. נאָר אויף א פאָטער און מוטער מוז מען קורע זיין אלע קליידער וועלכע מען טראָגט בשעת יציאת נשמה. די גרויס פון דעם ריס דאַרף זיין א טפח. אויף א פאָטער און מוטער דאַרף מען די קריעה מאכען מיט דער האנד אין דער לינקער זייט און אויף אנדערע קרובים מעג מען מאכען מיט א מעסער אדער מיט א שערעל אין דער רעכטער זייט.

3) אייף א קינד וואָס איז אלט וויניגער פון דרייסיג טעג און מען ווייס ניט צי עס איז געוועזען א צייטיגע קינד, דאַרף מען ניט קורע זיין.

4) אום חול המועד דאַרף מען קורע זיין נאָר אויף א פאָטער און מוטער.

דיני הוצאת המת

1) א קינד וואָס מען האָט ארויסגענומען פון דער מוטער'ס לייב שטיקלעך־ווייז, א נפל, דאַרף מען עס צו קבורה ברייננגען ווי עס געהער צו זיין.

2) א חכם און א גאון טראגט מען אריין אין בית־המדרש מיט דער מטה און מען זאגט אויף איהם א הספד.

3) א קינד וואס איז געשטארבען פאר דער מילה, דארף מען עס מל זיין אויפ'ן בית־עולם אהן א ברכה; נאר אום יום־טוב טאר מען עס ניט טהון.

4) מען טאר זיך ניט אפשטעלען מיט דער מטה פון א פרוי ווען מען טראגט זי אויף דעם בית־עולם.

דיני התכריכים והטהרה

1) די טהרה מוז געמאכט ווערען מיט ווארימע וואסער. מען וואשט גוט אויס דעם גאנצען קערפער פון דעם בר מינן, ווי אויך דעם קאפ. מען מוז מאכען גוט ריין צווישען די פינגער פון די הענד און די פיס און צווישען די אויערען. נאכהער קעמט מען גוט אויס די האר פון קאפ און מען שניידט איהם אפ די נעגעל.

2) די תכריכים טארען ניט זיין פון קיין אנדער שטאף נאר פון ווייסע לייווענט. אויסער דעם טהוט מען אן דעם מת א טלית, נאר איינע פון די ציצית מאכט מען פסול. די תכריכים טארען ניט גענייט ווערען מיט א זוים. די פאדים טארען ניט זיין מיט א קניפעל. די אלע קליידער טארען ניט זיין צוגעקניפט, נאר אלין פאר־שלייפט.

3) די מתעסקים זאלען זעהן דאס מען זאל דעם בר מינן ניט לייגען מיט דעם פנים אראפ בשעת מען

וואשט איהם, נאר מען זאל איהם לייגען אויף איין זייט און דער נאך אויף דער אנדערער זייט און וואשען.

4) די ברעט אויף וועלכער מען האט געוואשען דעם מת טאר מען ניט איבערקעהרען נאך דעם וואשען.

5) נאכדעם אז דער בר מינן איז גוט אויסגעוואַ־שען, שטעלט מען איהם אויף און מען גיסט איהם אויפ'ן קאפ תשעה קבין וואסער, און דאס דער עיקר טהרה.

6) נאכהער נעהמט מען א פאר אייער און מען צו־מישט גוט מיט וויין און מען וואשט דערמיט אויס דעם קאפ פון דעם מת, און די מתעסקים דארפען וואשען זייערע הענד מיט זאלץ־וואסער.

7) נאך דער טהרה זאל מען דעם מת ניט לייגען צוריק אויף דעם זעלבען ארט וואו מען האט איהם מטהר געווען, נאר מען זאל איהם לייגען גענגען דער טיהר אין שטוב.

8) ווען ביי איינעם איז געשטארבען א קינד, זאל ער עס ניט קושען נאך דעם טויט.

9) ווען א איד איז גע'הרג'עט געווארען און עס איז פון איהם ארויס בלוט אין זיינע קליידער און אין דער ערד, דארף מען איהם ניט מטהר זיין, נאר מען איז איהם מקבר אין די קליידער אין וועלכע ער איז גע'הרג'עט גע־ווארען. די ערד אין וועלכער עס איז אריין זיינע בלוט, גראבט מען אויס און מען לייגט עס אריין צוזאמען מיט איהם אין קבר. אזוי א הרוג טהוט מען קיין תכריכים

ניט אָן, נאָר אויף די קליידער טהוט מען איהם אָן א סובב (סעווע).

10) א דערטרונקענעם בעגראָבט מען אין אייניגע ערטער אזוי ווי א הרוג, ד. ה. אין זיינע קליידער, אין אנדערע ערטער אָבער איז דער מנהג, דאָס א דערטרונ־קענעם איז מען מטהר און מען מאַכט איהם תכריכים ווי אַלע אַנדערע מתים.

11) א יולדת וואָס איז געשטאָרבען ווערהענד זי האָט געבלוטעט, איז מען ניט מטהר, אזוי ווי א הרוג; נאָר אַז זי איז געשטאָרבען נאָכהער אַז זי האָט שוין אויפגעהערט צו בלוטען, דאַרף מען איהר טהאָן איהר רעכט ווי צו אַלע מתים.

דיני צדוק הדין

אַז מען קומט מיט דעם מת נאָהענט צום בית־עולם שטעלט מען אָפּ די מטה אָדער דעם וואָגען דריי מאָל. און יעדען מאָל געהט מען אונטער פיער איילען. נאָר אין די טעג ווען מען זאָגט ניט קיין צדוק הדין שטעלט מען זיך ניט אָפּ.

אַז מען האָט מקבר געווען דעם מת ביינאַכט, זאָגט מען ניט קיין צדוק הדין און אויך ניט קיין קדיש.

אין די טעג וואָס מען זאָגט ניט קיין תחנון זאָגט מען ניט קיין צדוק הדין און ניט קיין קדיש. אויך זאָגט מען ניט קיין צדוק הדין אום תשעה באב, און ערב שבת

נאָך האַלבען טאָג. אָבער אום ראש חודש, ערב חנוכה און תענית אסתר זאָגט מען צדוק הדין אפילו נאָך האַלבען טאָג.

אום ל"ג בעומר, און די טעג פון ראש חדש סיון ביז שבועות, אום תשעה באב און ערב ראש השנה פאַר האַל־בען טאָג, אָבוואָהל מען זאָגט דאַן ניט קיין תחנון, מעג מען זאָגען צדוק הדין ווען דער מת איז געווען א חכם.

ווען עס זיינען דאָ צוויי מתים אויפ'ן בית־עולם, זאָגט מען צדוק הדין נאָך נאָך דעם צווייטען. און אויב עס איז ח"ו פאַראַן עטליכע מתים, זאָגט מען נאָר איין מאָל, נאָך דעם לעצטען.

נאָך א קינד, וואָס איז אַלט דרייסיג טעג, זאָגט מען צדוק הדין.

סדר הטהרה

אז מען נעהמט אראפ די אויבערדעק פון בר מינן וואס איז אפגעהויבען אויף דער ערה, זאגט מען דאס:

ויען ויאמר אל העומדים לפניו לאמר הסירו הבגדים הצאים מעליו ויאמר אליו ראה העברתי מעליך עונך והלבש אתך מחלצות:

ווען מען גיסט איהם די וואסער אויף דעם קאפ, זאל דער עלטערער פון די מתעסקים זאגען:

מעין גנים באר מים חיים נוזלים מן לבנון: אם רחץ אדני את צאת בנות ציון ואת דמי ירושלים ידיח מקרבה ברוח משפט וברוח באר:

וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם:

אז מען וואשט איהם דעם קאפ זאגט מען:

ראשו כתם פז קוצותיו תלתלים שחורות כעורב:

אז מען וואשט די אויגען זאגט מען:

עיניו כיונים על אפיקי מים רחצות בחלב ישבות על מלאת:

אז מען וואשט איהם די באקען זאגט מען:

לחיו כערוגת הבושם מגדלות מרקחים שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר:

אז מען וואשט איהם די הענר זאגט מען:

ידיו גלילי זהב ממלאים בתרשיש מעיו עשת שן מעלפת ספירים:

אז מען וואשט איהם די שוקים זאגט מען:

שוקיו עמודי שש מיסדים על אדני פז מראהו כלבנן בחור כארזים: חכו ממתקים וכלו מחמדים זה דודי וזה רעי בנות ירושלים:

וועהרענד דעם וואשען זאגט מען:

מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וכארח נטה ללון: והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני יהוה אלהיכם: כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי יהוה וצדקתם מאתי נאם יהוה:

אז מען טהוט איהם אן דעם טלית זאגט מען:

נרד וכרכם קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מר ואהלות עם כל ראשי בשמים:

נאך דעם אנטהאן זאגט מען:

שוש אשיש ביהוה תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה: ואמר ישימו צניף טהור על ראשו וישימו הצניף הטהור על ראשו וילבישוהו בגדים ומלאך יהוה עמד: כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח כן אדני יהוה יצמיח צדקה ותהלה נגד כל הגוים: ונחך יהוה תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו:

אז מען לייגט אריין דעם מת אין ארון זאגט מען:

ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו:

אז מען האט דעם ארון צוגעדעקט זאגט מען:

הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגברי ישראל: כלם אחזי חרב מלמדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות: יברכך יהוה וישמרך. יאר יהוה פניו אליך ויחנך. ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום: ילכו יונקותיו ויהי כזית וגלה על ראשה ושבעה נרתיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה: ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה:

אויב דער מת איז געווען אן אדם גדול מאכט מען ארום דער מטה זיבען הקפות. מען מאכט זיי אדער אין שטוב וואו ער איז געשטארבען אדער אויפ'ן בית-עולם. וועהרענד די הקפות זאגט מען דאס:

1) אל ברוך גדול יראה תם צדקותיו. ויפתח לו מקום קברי אבותיו. וישלח כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו:

2) קדוש רחום עליון שור טהר נפשו. וחלצהו פן יאכלהו להט החרב באשו. ויכנס לגן עדניו. ולא יזכרו עוד עוניו. וישלח כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו:

3) נא גדול דגול יגדל כח שמירתו. ויזכה לנגה וענן מסכתו. ובו יעלה ולא ירד. ולא יזכר לו עון ומרד. וישלח כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו:

4) ברחמיך טהור רחמהו צדקה תמיד גמלהו. ומנחל עדניך תשקהו. ויפתחו לו שערי ירושלים. ומיכאל יקריבהו לפני שוכן שמים. וישלח כפרה לאשמתן. ויתן אליו רחמיו:

5) חי קדוש ברוך טהור נפשו עליון. ובית מקדש ואפריון. יפתחהו לו ברצון. ומיכאל יכניסהו בששון. וישלח כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו:

6) יה גלה לו פדותך זך קדוש. ועל מזבח

הקדוש נשמתו תהיה נצבת. ומפי עליון שם תהיה מברכת. וישלח כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו:

7) שוכן קדם ומאז צדיק ישר תומך. יהיה לנפש זה מחזיק ותומך. ובערבות לפניך ישמש. ויומם ולילה לא ימיש. וישלה כפרה לאשמתו. ויתן אליו רחמיו:

נאך אלע הקפות זאגט מען:

ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו:

ווערענד דער עולם זאגט צדוק הדין זאגט דער אבל זעלבסט:

צדיק אתה יי על כל הבא עלינו: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתגדור פרצותינו ופרצות עמך ישראל ברחמים:

ווער עס איז ניט געווען דרייסיג טעג אויפ'ן בית־עולם זאל ער זאגען דיזעס אז ער קומט נאהענט אויף פיער איילען צו די קברים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר יצר אתכם בדין. וזן וכלכל אתכם בדין. והמית אתכם בדין. ויודע מספר כלכם בדין. ועתיד להחזיר ולהחיותכם בדין: ברוך אתה יי מחיה המתים:

דערנאך זאגט ער אתה גבור ביז להחיות מתים.

נאך דער קבורה רייסט מען אויס גראז און מען ווארפט הינטער זיך און מען זאגט דאס:

ויציצו מעיר כעשב הארץ: (ויש שאומרים זכור כי עפר אנחנו):

דערנאך וואשט מען די הענד און מען זאגט:

בלע המות לנצח ומחה אדני אלהים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי יי דבר:

נאכהער זעצט מען זיך צו דריי מאל און מען זאגט ויהי נועם. די מענשען וואס זיינען אויפ'ן בית־עולם צושטע־לען זיך נאך דער קבורה אין צוויי שורות און דער אבל אדער די אבלים געהען דורך און די מענשען זיינען זיי מנחם און זאגען:

המקום ינחם אותך (ולרבים אתכם) בתוך שאר אבלי ציון וירושלים:

ווען מען דאווענט אין די שבעה טעג בבית האבל זאגט מען אלע מאל נאך דעם דאווענען דיזען קאפיטעל:

למנצח לבני קרח מזמור:

הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט
אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא׃ הַצּוּר
תָּמִים בְּכָל פֹּעַל. מִי יֹאמַר לוֹ מַה־תִּפְעָל. הַשַּׁלִּיט
בְּמַטָּה וּבְמַעַל. מֵמִית וּמְחַיֶּה. מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל׃
הַצּוּר תָּמִים בְּכָל־מַעֲשֶׂה. מִי יֹאמַר לוֹ מַה־תַּעֲשֶׂה.
הָאוֹמֵר וְעֹשֶׂה. חֶסֶד חִנָּם לָנוּ תַעֲשֶׂה. וּבִזְכוּת
הַנֶּעֱקַד כְּשֶׂה. הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה׃ צַדִּיק בְּכָל־
דְּרָכָיו. הַצּוּר תָּמִים אֶרֶךְ אַפַּיִם וּמָלֵא רַחֲמִים.
חֲמָל־נָא וְחוּס־נָא עַל־אָבוֹת וּבָנִים. כִּי לְךָ אָדוֹן
הַסְּלִיחוֹת וְהָרַחֲמִים׃ צַדִּיק אַתָּה יְיָ לְהָמִית
וּלְהַחֲיוֹת. אֲשֶׁר בְּיָדְךָ פִּקְדוֹן כָּל־רוּחוֹת. חָלִילָה
לְּךָ זִכְרוֹנֵנוּ לִמְחוֹת. וְיִהְיוּ נָא עֵינֶיךָ בְּרַחֲמִים
עָלֵינוּ פְקוּחוֹת. כִּי לְךָ אָדוֹן הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת׃
אָדָם אִם בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה. אוֹ אֶלֶף שָׁנִים יִחְיֶה.
מַה־יִּתְרוֹן לוֹ כְּלֹא הָיָה יִהְיֶה׃ בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת
מֵמִית וּמְחַיֶּה. בָּרוּךְ הוּא כִּי אֱמֶת דִּינוֹ.
וּמְשׁוֹטֵט הַכֹּל בְּעֵינוֹ. וּמְשַׁלֵּם לְאָדָם חֶשְׁבּוֹנוֹ

וְדִינוֹ. וְהַכֹּל לִשְׁמוֹ הוֹדָיָה יִתֵּנוּ׃ יָדַעְנוּ יְיָ כִּי
צֶדֶק מִשְׁפָּטֶךָ. תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ וְתִזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ.
וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר מִדַּת שָׁפְטֶךָ. צַדִּיק אַתָּה יְיָ
וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ. דַּיַּן אֱמֶת. שׁוֹפֵט צֶדֶק וֶאֱמֶת׃
בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת. שֶׁכָּל־מִשְׁפָּטָיו צֶדֶק וֶאֱמֶת׃
נֶפֶשׁ כָּל־חַי בְּיָדֶךָ. צֶדֶק מָלְאָה יְמִינְךָ וְיָדֶךָ.
רַחֵם עַל פְּלֵטַת צֹאן יָדֶיךָ. וְתֹאמַר לַמַּלְאָךְ
הֶרֶף יָדֶיךָ׃ גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה. אֲשֶׁר
עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם. לָתֵת
לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו. לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְיָ
צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ׃ יְיָ נָתַן וַייָ לָקָח. יְהִי שֵׁם
יְיָ מְבוֹרָךְ׃ וְהוּא רַחוּם ׀ יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא־יַשְׁחִית
וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ. וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ׃

בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי אֱלֹהִים דִּמְעָה
מֵעַל כָּל־פָּנִים וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ
כִּי יְיָ דִּבֵּר׃

סדר הלוית המת וקבורה.

צא יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן:
אֹמַר לַיְיָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ:
כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת:
בְּאֶבְרָתוֹ | יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת־כְּנָפָיו תֶּחְסֶה
צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה
מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ
מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ | אֶלֶף
וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא־יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ
תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה
יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא־תְאֻנֶּה
אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי
מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ:
עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ:
עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין:

כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע
שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי | וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה
אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ
וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי:

מט לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי קֹרַח מִזְמוֹר: שִׁמְעוּ זֹאת
כָּל־הָעַמִּים הַאֲזִינוּ כָּל־יֹשְׁבֵי חָלֶד: גַּם־בְּנֵי
אָדָם גַּם־בְּנֵי אִישׁ יַחַד עָשִׁיר וְאֶבְיוֹן: פִּי יְדַבֵּר
חָכְמוֹת וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת: אַטֶּה לְמָשָׁל אָזְנִי
אֶפְתַּח בְּכִנּוֹר חִידָתִי: לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע עֲוֹן
עֲקֵבַי יְסֻבֵּנִי: הַבֹּטְחִים עַל־חֵילָם וּבְרֹב עָשְׁרָם
יִתְהַלָּלוּ: אָח לֹא־פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ לֹא יִתֵּן
לֵאלֹהִים כָּפְרוֹ: וְיֵקַר פִּדְיוֹן נַפְשָׁם וְחָדַל לְעוֹלָם:
וִיחִי עוֹד לָנֶצַח לֹא־יִרְאֶה הַשָּׁחַת: כִּי־יִרְאֶה |
חֲכָמִים יָמוּתוּ יַחַד כְּסִיל וָבַעַר יֹאבֵדוּ וְעָזְבוּ
לַאֲחֵרִים חֵילָם: קִרְבָּם | בָּתֵּימוֹ לְעוֹלָם מִשְׁכְּנֹתָם
לְדֹר וָדֹר קָרְאוּ בִשְׁמוֹתָם עֲלֵי אֲדָמוֹת: וְאָדָם
בִּיקָר בַּל־יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ: זֶה דַרְכָּם

כֶּסֶל לָמוֹ וְאַחֲרֵיהֶם ׀ בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה׃ כַּצֹּאן
לִשְׁאוֹל שַׁתּוּ ׀ מָוֶת יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים ׀
לַבֹּקֶר וְצוּרָם לְבַלּוֹת שְׁאוֹל מִזְּבֻל לוֹ׃ אַךְ אֱלֹהִים
יִפְדֶּה־נַפְשִׁי מִיַּד שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה׃ אַל־
תִּירָא כִּי־יַעֲשִׁר אִישׁ כִּי־יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ׃ כִּי
לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל לֹא־יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ׃ כִּי־
נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יְבָרֵךְ וְיוֹדֻךָ כִּי תֵיטִיב לָךְ׃ תָּבוֹא
עַד־דּוֹר אֲבוֹתָיו עַד־נֵצַח לֹא־יִרְאוּ אוֹר׃ אָדָם
בִּיקָר וְלֹא יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ ׀ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא
דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא. וּלְאַחֲיָא מֵתַיָּא
וּלְאַסָּקָא לְחַיֵּי עָלְמָא. וּלְמִבְנֵי קַרְתָּא
דִירוּשְׁלֵם. וּלְשַׁכְלֵל הֵיכְלֵהּ בְּגַוַּהּ. וּלְמֶעֱקַר
פּוּלְחָנָא נֻכְרָאָה מֵאַרְעָא. וְלַאֲתָבָא
פּוּלְחָנָא דִשְׁמַיָּא לְאַתְרֵהּ. וְיַמְלִיךְ קֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵהּ וִיקָרֵהּ. בְּחַיֵּיכוֹן

וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל. בַּעֲגָלָא
וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן׃
יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי
עָלְמַיָּא׃
יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם
וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל. שְׁמֵהּ
דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא (בעשי"ת וּלְעֵלָּא)
מִן כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא
וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן׃
יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים
עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן׃
עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה
שָׁלוֹם עָלֵינוּ. וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן׃
טז מִכְתָּם לְדָוִד. שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃
אָמַרְתְּ לַיי אֲדֹנָי אָתָּה טוֹבָתִי בַּל־עָלֶיךָ׃ לִקְדוֹשִׁים

אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל־חֶפְצִי־בָם׃ יִרְבּוּ
עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ בַּל־אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם מִדָּם וּבַל־
אֶשָּׂא אֶת־שְׁמוֹתָם עַל־שְׂפָתָי׃ יְיָ מְנָה־חֶלְקִי
וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי׃ חֲבָלִים נָפְלוּ־לִי
בַּנְּעִמִים אַף־נַחֲלָת שָׁפְרָה עָלָי׃ אֲבָרֵךְ אֶת־יְיָ
אֲשֶׁר יְעָצָנִי אַף־לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי׃ שִׁוִּיתִי יְיָ
לְנֶגְדִּי תָמִיד כִּי מִימִינִי בַּל־אֶמּוֹט׃ לָכֵן ׀ שָׂמַח
לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי אַף־בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח׃ כִּי ׀ לֹא־
תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל לֹא־תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת
שָׁחַת׃ תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־
פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח׃

הַמָּקוֹם יְנַחֵם אוֹתְךָ (אֶתְכֶם) בְּתוֹךְ שְׁאָר
אֲבֵלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלָיִם׃

Stay thy hand. Thou are great in counsel and mighty in deed; thine eyes are open upon all the ways of the children of men, to give unto every one according to his ways, and according to the fruit of his doings. To declare that the Lord is upright; he is my Rock, and there is no unrighteousness in him. The Lord gave and the Lodr hath taken away; blessed be the name of the Lord. And he, being merciful, forgiveth iniquity and destroyeth not: yea, many a time he turned his anger away, and doth not stir up all his wrath.

THE BURIAL SERVICE

On those days on which Tachanun is not said, Michtam of David is read instead of the following:—

The Rock, his work is perfect, for all his ways are judgment: a God of faithfulness and without iniquity, just and right is he. The Rock, perfect in every work, who can say unto him, What workest thou? He ruleth below and above; he killeth and maketh alive: he bringeth down to the grave, and bringeth up again. The Rock, perfect in every deed, who can say unto him, What doest thou? O thou who speakest and doest, of thy grace deal kindly with us, and for the sake of him who was bound like a lamb, O hearken and do. Just in all thy ways art thou, O perfect Rock, slow to anger and full of compassion. Spare and have pity upon parents and children, for thine, Lord, is forgiveness and compassion. Just art thou, O Lord, in killing and in making alive, in whose hand is the charge of all

spirits; far be it from thee to blot out our remembrance: O let thine eyes mercifully regard us, for thine, Lord is compassion and forgiveness. If a man live a year or a thousand years, what profiteth it him? He shall be as though he had not been. Blessed be the true Judge, who killeth and maketh alive. Blessed be he, for his judgment is true, and his eye discerneth all things, and he awardeth unto man his reckoning and his sentence, and all must render acknowledgment unto him. We know, O Lord,, that thy judgment is righteous; thou art justified when thou speakest, and pure when thou judgest, and it is not for us to murmur at thy method of judging;just art thou, O Lord, and righteous are thy judgments. O true and righteous judge! Blessed be the true judge, all whose judgments are righteous and true. The soul of every living thing is in thy hand; Thy right hand is full of righteousness. Have mercy upon the remnant of the flock of thy hand, and say unto the angel,

קַדִּישׁ יָתוֹם.

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא
דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ. בְּחַיֵּיכוֹן
וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא
וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי
עָלְמַיָּא:

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא
וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְקוּדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ
אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ
וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם
עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

This Prayer (Kadish) is said after every service by sons during the eleven months of mourning for parents, also on the anniversary day (Jahrzeit) of such death.

Yisgadal v'yiskadash shemay rabbo b'olmo di vro kir'oosay v'yamlich malchoosay, b'chayaychon oov'yoymaychon oov'chayay d'kol bays Yisroel ba'agolo oovizman koriv v'imroo Omayn. Y'hay shemay rabbo m'vorach l'olam oololmay olmayo.

Yisborach v'yishtabach v'ytspoar v'ytsromam v'yisnasay v'yishador v'yisaleh v'yishalol shemay d'kudsho brich hoo, l'aylo min kol birchoso v'shiroso tooshbochoso v'nechomoso d'amiron b'olmo v'imroo Omayn.

Y'hay shlomo rabbo min shmayo v'chayim olaynoo v'al kol Yisroel v'imroo Omayn.

Osseh sholom bimromov hoo ya'asseh sholom olaynoo v'all kol Yisroel v'imroo Omayn.

דיני סעודת הבראה

1) אז אבל טאר ניט עסען די ערשטע סעודה נאך דער קבורה פון זיין אייגענע. עס איז א מצוה אז די שכנים זאלען איהם געבען די ערשטע סעודה פון זייערע. ווען זיי האבען אבער ניט געשיקט דעם אבל עסען, זאל ער בעסער פאסטען ביז נאכט. אויב עס איז איהם אבער שווער צו פאסטען מעג ער עסען פון אייגענע.

2) צו א פרוי אז אבלה זאלען פרויען שיקען די ערשטע סעודה. די דאזיגע סעודה רופט זיך סעודת הבראה.

דיני אבל

1) די צייט פון שבעה טאר אז אבל ניט טאן זיין מלאכה. ער טאר זיך ניט וואשען דעם גאנצען קערפער אפילו מיט קאלטע וואסער, און מיט ווארימע וואסער טאר ער אפילו די קאפ ניט וואשען.

2) אז ארימאן וואס האט ניט וואס צו עסען מעג טאן א מלאכה נאך די ערשטע דריי טעג. אבער אין די ערשטע דריי טעג מעג ער נאר טאן א מלאכה ביי זיך אין־הויז שטילערהייט.

3) די הויזליכע ארבייט, ווי צום ביישפיעל קאכען, קערען די שטוב, בעטען די בעטען, וואשען געפעס, מעג מען טאן אין שבעה.

4) אז אבל טאר ניט אנטאן קיין שיך פון פעל אין די צייט פון שבעה. אבער זאקען אדער קאלאשען פון גומע אדער וואילאק, מעג ער טראגען.

5) אז אבל טאר ניט באזובען זיין פרוי אין שבעה.

6) ער טאר ניט לערנען קיין תורה, אויסער ספר איוב, קינות און די שלעכטע זאכען אין ספר ירמיהו מעג ער לערנען. אויך מעג ער לערנען הלכות אבלות.

7) א מלמד מעג לערנען מיט די קינדער דעם דריי־טען טאג פון שבעה.

8) אז אבל טאר ניט געבען קיין שלום די צייט פון שבעה. ווען איינער גיט איהם שלום טאר ער איהם ניט ענטפערען. נאר נאך די ערשטע דריי טעג ווען איי־נער גיט איהם שלום מעג ער ענטפערען.

9) אום שבת מעג דער אבל געבען אלעמען שלום.

10) די צייט פון שבעה טאר דער אבל ניט אנטאן קיין ווייסע וועש. אפילו אוועקגעבען צו וואשען טאר ער אויך ניט.

11) אין שלשים טאר ער ניט אנטאן זיינע שבת'־דיגע קליידער. און נאך פאטער און מוטער — דעם גאנ־צען יאהר.

12) אז אבל וואס האט קינדער, טאר ניט נעמען קיין ווייב ביז נאך שלשים. אז ער האט אבער ניט קיין

קינדער און די ווייב איז ביי איהם געשטארבען, מעג ער נעמען אן אנדער ווייב באלד נאך שבעה.

13) די צייט פון שבעה טאר אן אבל ניט ארומ־געהן פון שטוב, סיידען פאר א גאנץ נייטיגער זאך, וואס ווען ער וועט ניט געהן קען ער דאביי פערלירען.

14) אין שוהל דארף דער אבל ניט זיצען אויף זיין פלאץ די גאנצע צייט פון שלשים. און נאך פאטער און מוטער דעם גאנצען יאהר.

דיני יאהרצייט וקדיש

1) עס איז א מצוה צו פאסטען אלע יאהר דעם טאג וואס זיין פאטער אדער די מוטער איז געשטארבען. נאר אויב די קבורה איז געוועזן ניט דריי אדער פיער טעג שפעטער פון דעם יום המיתה זאל מען דעם ערשטען יאהר פאסטען דעם יום הקבורה און פון דעם צווייטען יאהר און ווייטער — דעם יום המיתה.

2) ווען דער פאטער אדער די מוטער איז געשטאר־בען אין חודש אדר ניט פון א עיבור יאהר, דארף מען פאסטען אין אן עיבור יאהר אין ביידע אדר'ס.

3) ווען דער יאהרצייט טאג פאלט אום ערב שבת דארף מען [illegible] משלים זיין, דאס הייסט מען דארף ניט

אויספאסטען דעם גאנצען טאג ביז נאכט.

4) אז עס איז דא אין א שוהל בשעת דעם דאווגען א בן שבעה, א בן שלשים און א יאהרצייט, געהערען אלע קדישים צום בן שבעה, זאגאר דאן, ווען צוליעב יום טוב זיצט ער ניט קיין שבעה. נאר אים לעצטען פאל מוז ער איין קדיש אפלאזען דעם בעל יאהרצייט. און-אויב עס איז דא אין שוהל עטליכע יאהרצייטען, מוז יעדער זאגען איין קדיש ווען דער בן שבעה זיצט ניט קיין שבעה צו־ליעב יום טוב. — דער זעלבער דין איז ווען דער פאטער איז געשטארבען אום יום טוב.

5) די דינים פון שבעה לענין קדיש רעכענט זיך נאר פון יום הקבורה.

6) א קטן בן שבעה ווען ער איז אין שוהל, האט ער דעם זעלבען דין ווי א גדול לענין קדיש. נאר א יאהר־צייט מוז ער אפטרעטען איין קדיש. און ווען איז דא עטליכע יאהרצייטען מוז ער יעדען אפטרעטען איין קדיש.

7) ווען אין שוהל זיינען דא א קטן בן שבעה, א בן שבעה גדול און א יאהרצייט, און עס זייענן נאר דא דריי קדישים, דארף דער בן שבעה גדול זאגען צוויי קדישים און דער יאהרצייט איינעם. דער בן שבעה קטן בלייבט אהן א קדיש.

8) א תושב און אורח האבען גלייכע רעכטע ווען ביידע זיינען בני שבעה.

9) א בן שלשים און אן אבל תוך י"ב חודש, גע־הערע: אלע קדישים צום בן שלשים.

10) א בן שלשים און א יאהרצייט, האט דער יאהר־צייט איין קדיש אין יעדער תפלה פון דעם טאג. דעריבער אז עס זיינען דא עטליכע יאהרצייטען האט דער בן שלשים קיין קדיש.

11) אז עס זיינען דא צוויי אדער מעהר גלייכע אבלים דארף מען ווארפען גורל.

12) א בן שלשים אדער בן י"ב תושב און א יאהר־צייט קומט דעם יאהרצייט נאר איין קדיש. א יאהרצייט אורח און א יאהרצייט תושב איז דער תושב מדחה דעם אורח. אז אורח בן שלשים און א בן י"ב תושב דארפען זיך טהיילען מיט די קדישים. א יאהרצייט תושב און בן שלשים אורח קומט דעם אורח דער דריטער קדיש און דעם תושב די ערשטע צוויי קדישים. — אן אורח בן י"ב חודש האט נאר איין קדיש צווישען אבלים תושבים של י"ב חודש. דער וואס האט מעהר רעכט אין א קדיש דער זעלבער האט אויך מעהר רעכט צום דאווענען פאר'ן עמוד. ווען צוויי האבעןביידע גלייכע רעכטע אין קדיש און ביידע קענען גלייך דאווענען פאר'ן עמוד און ביידע זיינען גלייך מרוצה להקהל, זאל מען ווארפען גורל. וועל־כער זאל דאווענען ביז אשרי ובא לציון און וועלכער אשרי ובא לציון.

סדר תפלה בבית חיים בהקים מצבה לקרוביו:

אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב: כִּי אִם־בְּתוֹרַת יְיָ חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי־מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ: לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֹּץ אֲשֶׁר־תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ: עַל־כֵּן לֹא יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים: כִּי־יוֹדֵעַ יְיָ דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

אֱנוֹשׁ כֶּחָצִיר יָמָיו כְּצִיץ הַשָּׂדֶה כֵּן יָצִיץ: כִּי רוּחַ עָבְרָה־בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלֹא־יַכִּירֶנּוּ עוֹד מְקוֹמוֹ: וְחֶסֶד יְיָ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם עַל־יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים: לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם: כִּי לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל לֹא־יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ: שְׁמָר־תָּם וּרְאֵה יָשָׁר כִּי אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם: פּוֹדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־הַחוֹסִים בּוֹ: מַה־יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן: יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם: יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם הוֹלֵךְ נְכֹחוֹ: קדיש יתום:

SERVICE AT THE SETTING OF A TOMBSTONE

Happy is the man that walketh not in the counsel of the wicked, nor standeth in the way of sinners, nor sitteth in the seat of the scornful. But his delight is in the law of the Lord; and in his law doth he meditate day and night. And he shall be like a tree planted by the streams of water, that bringeth forth its fruit in its season, whose leaf also doth not wither; and whatsoever he doeth shall prosper. The wicked are not so; but are like the chaff which the wind driveth away. Therefore the wicked shall not stand in the judgment, nor sinners in the congregation of the righteous. For the Lord knoweth the way of the righteous, but the way of the wicked shall perish.

As for man, his days are as grass: as the flower of the field, so he flourisheth. For the wind passeth over it, and it is gone; and the

place thereof shall know it no more. But the loving kindness of the Lord is from everlasting to everlasting upon them that fear him, and his righteousness unto children's children. On that they were wise, that they understood this, that they would consider their latter end. For at his death he shall carry nothing away; his glory shall not descend after him. Mark the innocent man, and behold the upright; for the latter end of that man is peace. The Lord setteth free the soul of his servants;and none that take refuge in him shall be condemned. How precious is thy loving kindness, O God! and the children of men take refuge under the shadow of thy wings. They sate themselves with fatness of thy house; and thou givest them drink of the river of thy pleasures. He shall enter into peace; they shall rest on their beds—each one that walketh in his uprightness.

MEMORIAL

OF THE DEPARTED.

Lord, what is man that thou takest cognizance of him?
The son of mortal — that thou regardest him?

Man is like o breath,
His days are like a passing shadow.

In the morning be blossometh and is changed;
In the evening he is moved off and withereth.

What man is there that shall live and not see death?
That can deliver his soul from the power of the nether world?

Thou turnest man to contrition and sayest:
Return, ye children of man.

Let us know how to number our days,
That we may obtain a heart endowed with wisdom.

If they were but wise they would understand this,
They would consider their latter end.

For when he dieth he can take nothing away;
His glory will not descend after him.

Observe the perfect man, and behold the upright,
For there is a future for the man of peace.

But God will redeem my soul from the power of the nether world,
For he will take away Selah.

The Lord redeemeth the soul of his servants,
And all that trust in him shall not incur guiltiness.

נוסחאי מצבות (גראבשריפטען)

פה נקבר

איש תם וישר, הולך תמים ופועל צדק, ירא אלהים כל ימיו, צדיק באמונתו חיה, ה״ה היקר כ״ה — — בן — — — מת בזקנה ושיבה טובה (מת בימי זקנתו במלאות מספר ימיו) ביום — — — ונקבר בשם טוב ביום — — — ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳ (ר״ת: תהי נשמתו צרורה בצרור החיים).

באופן אחר

פ״נ

איש אמונים צדיק וישר ירא אלהים וסר מרע, עושה צדקות בכל עת, מת בדמי ימיו ביום — — — ונקבר למחרתו ביום — — — ת׳נ׳צ׳ב׳ה.

באופן אחר

פ״נ

צעיר בימים ורב מפעלים, תמים דרך וישר מעשים, ה״ה היקר הנכבד כ״ה — — — מת בימי עלומיו ביום — — — ונקבר בכבוד גדול ביום — — — ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳.

על קבר בעל-צדקה גדול

מצבת

קבורת איש ישר ותמים, נדיב נדיבות יעץ, צדקות עשה בישראל, פזר נתן לאביונים, יסד ותקן דבר טוב לתועלת עניי עמו עד יום אחרון, לזכר עולם יהיה צדיק, ה״ה היקר הנעלה כ״ה — — — מת בשם טוב גדול והניח אחריו שארית ברכה ביום — — — ונקבר ביום — — — ת׳נ׳צ׳ב׳ה.

על קבר ראש העדה

מצבת

קבורת איש נכבד, נגיד ושוע, פאר אישים וכשרון מעללים, יועץ וחכם חרשים, דורש טוב לעמו, ופעל צדק בעדתו, ה״ה ראש העדה פרנס ומנהיג היקר כ״ה — — — בן — — — מת ביום — — — ונקבר בכבוד גדול וספדוהו כל העדה ביום — — ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳.

על קבר מת בימי בחרותו

פ״נ

יפה נוף בחור נחמד משכיל, כ״ה — — — בן — — במעלליו התנכר כי זך וישר מעשהו, אך הה! פתאום אבדה תקות הוריו כי בלא אבו קטפהו המות ביום — — — ונקבר — — — ת׳נ׳צ׳ב׳ה.

ע ל ק ב ר ר ב א ב"ד

מ צ ב ת

קבורת איש גדול מאחיו, רועה עדת קדושים, הורה דעה והבין שמועה, ובתבונות כפיו נהל קהל עדת ישורון וידריכם בארחות תורה ומוסר, משפט וצדקה עשה בעמיו, ה"ה מרנא ורבנא הרב הגאון כמהור"ר — — — אב"ד (דקהלתנו) (דקהלה פלונית). מת ביום — — — ונקבר ביום — — — ויבכו אחריו כל עדת ישראל. ת'נ'צ'ב'ה'.

ע ל ק ב ר א ש ה

פ"נ

הגבירה המהוללה אשת חיל עטרת בעלה ותפארת בניה (ובני בניה) ה"ה אשה יראת אלהים ופועלת טוב כל ימיה, היקרה מרת — — — בת — — — (אשת — — —) מתה בזקנה ושיבה טובה ביום — — — ונקברה ביום — — — ת'נ'צ'ב'ה'.

ב א ו פ ן א ח ר

פ"נ

האשה היקרה והצדקת אשת חיל עקרת הבית, יראת אלהים וחוננת דלים, מרת — — — בת — — — מתה במבחר שנותיה בהקשותה בלדתה ביום — — — ויבך אחריה אישה ובניה, וכל מכירי טובה וצדקתה, ותשב אל אדמתה ביום — — — ת'נ'צ'ב'ה'.

ע ל ק ב ר ב ת ו ל ה

מ צ ב ת

קבורת נערה בתולה צנועה וחמודה מרת — — — בת — — — כשושנה עודה באבה קטפה המות ביום — — — לדאבון הוריה ולתוגת לב כל מכיר צדקת ארחותיה ונועם מעשיה, ונקברה ביום — — — ת'נ'צ'ב'ה'.

ע ל ק ב ר כ ל ה

פ"נ

עלמה ישרה הכלה הבתולה צנועה וחסודה היקרה מרת — — — בת — — — חמדת הוריה היתה, וצבי מחמד לב חתנה, ויקחה המות בפתע פתאום, שלשה שבועות טרם בוא מועד כלולתה, ביום — — — אבלו עליה שאריה וקרוביה, ובתולות ישראל נוגות, ויבכו עליה כל יודעי צדקתה, נקברת ביום — — — ת'נ'צ'ב'ה'.

באופן אחר

פ"נ

עטרת עלמות הכלה הבתולה ונחמדת, בעלת חן ושכל טוב מרת — — — פרץ ה' פרץ בבית אביה ויקח בת יחידתו קרוב ליום מועד חפתה, ויהיה אבל גדול בכל העדה ומספד לכל משפחתה, ולב חתנה נשבר עד דכא, מתה ביום — — — ונקברה למחרתו ביום — — — ת'נ'צ'ב'ה'.

על קבר ילד או ילדה

פ"נ

ילד רך (ילדה רכה) הבחור (הבתולה) — — — מת (מתה) בחמש לשני חייו (חייה) תוך שנתו (שנתה) ביום — — —

תוארי-כבוד לכתיבת מכתבים

לעשיר:

להגביר הנכבד, נגיד ושוע, ה"ה היקר כש"ת — — —

לראש־העדה:

להנגיד המהולל ראש העדה קרוא מועד, ה"ה הפרנס ומנהיג (גבאי צדקה) נובה הקהלה, הנכבד כ"ה — — — — — —

לבעל תורה:

להתורני והרבני המופלא היקר הנעלה כש"ת כמהו' — —

לאב"ד:

אל אביר הרועים, הרב המורה צדק לעדתו, יושב בשבת תחכמוני, ה"ה החכם מרנא ורבנא כש"ת מהו' — — — — אב"ד דק"ק — — — יע"א.

לגדול הדור מפורסם:

לנשיא ישראל, אדיר התורה, ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם, מופת הדור ומאיר עיני חכמים, נודע בשערים שמו לתהלה ולתפארת, כבוד ש"ת מהו' — — — אב"ד ור"מ דק"ק — — — יע"א.

למליץ ומשורר:

להחכם המליץ הנפלא, שפתותיו נוטפות מר, נעים זמירות ישראל, ה"ה היקר כש"ת וכו'.

שמות אנשים ונשים

אבא
אבנר
אברהם
אביגדור
אבשלום
אהרן
אורי
אוריאל
אייזיק
איסר
איתמר
איכל
אליהו
אליעזר
אלחנן
אליקום
אלימלך
אלקנה
אנשיל
אלכסנדר
אפרים
אריה
אשר
אשכנזי.
בועז
בונם
בן ציון
בנימין

בינה
בענדיט
בצלאל
ביינוש
בער
ברוך.
גבריאל
גדליהו
גד
גאדל
גימפעל
גמליאל
געציל
גאטליב
גוטמאן
גוטקינד
גניבא
גרשון
גרונם.
דוב
דוד
דן
דניאל.
הושע
הענעך
הלל.
הענדיל
העשיל

הירשיל
הערש
היימאן
הערץ.
וואלף
וועלוועל.
זאב
זרח
זלמן
זלקינד
זיסקינד
זכריה
זאנוויל
זוסמאן
זימיל
זעליג
זעקיל
זבולון.
זענדיל
חיים
חיאל
חלוונא
חנן חצקיל
חנוך
חנינא
חנניה.
טוביה
טודרוס

טרייטיל.
יוסף
יום טוב
יצחק
יעקב
יקיר
ישראל
ירחמיאל
ידידיה
יואל
יואש
יהודה
ירוחם
יונה
יונתן
יהונתן
יוחנן
יוזפא
יחזקאל
יחיאל
יהושע
יששכר
יקותיאל
ירמיה
ישעיהו
יום טוב.
כלב
כתריאל.
לוי
ליב

לייזער
לעמעל
ליפא
ליפמאן
ליבקינד
ליבערמאן
ליטמאן.
משה
מאנדיל
מאניש
מתת
מנחם
מענדיל
מערקיל
מרדכי
מאיר
מנשה
מיכל
מיכאל
משולם
מתתיהו.
נח
נחמן
נחום
נחמיה
ניסן
נפתלי
נתן
נתנאל
נטע.

סימלע
סימן
סעדיה
סענדער.
עובדיה
עזור
עזרא
עזריאל
עזיאל
עזריה
עמיהוד
עמינדב
עקיבה.
פאלק
פרהצער
פרץ
פתחיה
פינחס
פלטיאל
פייוויש
פישיל
פייטיל
פסח
פייוויל.
צבי
צמח
צדוק.
קאפעל
קלונימוס
קלמן

קויפמאנן.
ראובן
רחביה
רפאל.
שמואל
שימן
שלמה
שרגא

שבת
שבתי
שלום
שבנא
שמעון
שמחה
שמריה
שניאור

שמעיה
שבתיאל
שאול
שעפטיל.
תנחום
תלמי

שמות נשים.

אביגיל
אסתר
איידיל
אסנה
איטה.
ביילע
בתיה
בלומה
בת-שבע
ברכה
בריינדיל
בונה
בלהה.
געלע
גרונה
גוטה
גיטל
גאלדה
גנענדיל
גיסה

נענעסע.
דאבע
דבורה
דינה
דאכרה
דוואסיע
דאבריש
דרעזיל.
העגה
הינדא
הענדיל
הדס
הדסה.
וויטיל
וויחנה
וויטע
וויטקע.
זלאטה
זעלדע
זיסיל

זילפה.
חוה
חנה
חסיה
חיענע
היה
חישע.
טויבה
טילה
טאלצה
טיסלווא
טריינע
טעמע
טשערנע.
יהודית
יוכבר
יודאסיע
יענטע
יוטא
יחד.

לאה
ליפשע
ליפה
לאנה.
מירל
מרים
מלכה
מנוחה
מחלה
מייטה
מיכיל
מינה
מיכליע
מאריאכע
מאשע
מאטלע
מינדיל.
נחמה
נעחה
נעמי.
נעסי
סאסיע
סלאווע
סימע
סטיפיע
סילקע.

עלקע
עטיא
עטקע.
פריידה
פייגה
פוניל
פאייה
פינצא
פעריל
פעסיא
פייקע
פרומע.
ציפורה
ציפה
צביה
צארטיל
ציריל.
קיילה
קריינה
קונה
קרעסיל.
רבקה
רחל
רייזיל
רויזה
ראשקה

ראסיה
ריסיה
ריטיל
רישקה
רוחמה
רחנא
ראכה
ריינה
רעלע
רייצי
רייצל
ריקל.
שיינה
שאשע
שפרה
שרה
שבע
שיינדיל
שאשקע
שפרינצי
שרלה.
תאנה
תמרה
תמר
תרצה.

מאמרי רבותינו ז"ל

א) איזהו פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה (משלי ג, ו) בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך (ברכות סג.) .
ב) איזהו עם הארץ כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית בברכותיה (סוטה כב.) .
ג) איזהו תלמיד חכם כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה (שבת קיד.) .
ד) אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין (ברכות ח.) .
ה) אין אדם נוקף א) אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:) .
ו) אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות (סוטה ג.) .
ז) אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו (שם כא:) .
ח) אין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים (ברכות ח.) .
ט) אין מסיחין ב) בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה (תענית ה:) .
י) אין מרצין לו לאדם בשעת כעסו (ברכות ז.) .
יא) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד (חגיגה ט:) .
יב) אל תכנס לביתך פתאם כ"ש לבית חבירך (פסחים קיב.) .
יג) אל תשנא את המוכיחך (דרך ארץ זוטא פ"ג) .
יד) אילולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד בנים ולא נשא ונתן (ב"ר פ"ט) .
טו) אם הטיבות הרבה יהי בעיניך מעט (דא"ז פ"ב) ,
טז) אם הטיבוך מעט יהיה בעיניך הרבה (שם) .
יז) אם השפלת עצמך, הקב"ה מגביהך (שם פ"ט) .
יח) אם יאמרו לך ילדים בנה וזקנים סתור שמע לזקנים ואל תשמע לילדים שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין וסמן לדבר רחבעם בן שלמה (נדרים מ.) .
יט) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש ג) במעשיו (ברכות ה.) .
כ) אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך ואל יהיו מתוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם (עירובין יח:) .
כא) אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה (ברכות לה.) .
כב) אסור לו לאדם שיעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה (ב"מ ק.) .
כג) אפילו שיחת חולין של תלמיד חכם צריכה תלמוד (ע"ז יט:) .
כד) אורחין הנכנסין אצל בעל הבית אין רשאין ליתן כלום לא לבנו של בעל הבית ולא לעבדו ולא לשלוחו אא"כ נטלו רשות מבעל הבית (דרך ארץ רבה פ"ט) .
כה) ארבעה צריכין להודות, יורדי הים הולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא (ברכות נד:) .
כו) אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (ע"ז יט.) .
כז) את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים (פסחים כב:) .
כח) בא לטמא פותחין לו בא לטהר מסייעין אותו (שבת קד.) .
כט) בהדי הוצא לקי כרבא ד) (ב"ק צב.) .
ל) בזלין בזלין ה) מקספיה ו) ידים (ברכות מח.) .

מאמרי רז"ל

לא) בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם (קדושין לא.) .
לב) בירא א) דשתית מיניה לא תשדי ב) ביה קלא ג) (ב"ק נב:) .
לג) בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו (סנהדרין קה:) .
לד) בעשרים וארבעה מקומות נקראו כהנים לוים (יבמות פו:) .
לה) בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקין בתורה אין אתם נמסרין בידו (קדושין ל:)
לו) בשלשה דברים אדם משתנה מחברו, בקול במראה ובדעת (סנהדרין לח.) .
לז) בשלשה דברים אדם ניכר, בכוסו ובכיסו ובכעסו ואמרי ליה אף בשחקו (עירובין סה:) .
לח) בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת ד) באמונה קבעת עתים לתורה (שבת לא.) .
לט) בשעת פטירתו של רבי אמר לבני אני צריך, נכנסו בניו אצלו אמר להם הזהרו בכבוד אמכם (כתו' קג.) .
מ) גדול כח השלום שהשלום לארץ כשאור לעיסה (דא"ז פרק השלום) .
מא) גדול תלמוד תורה שהתלמוד מביא לידי מעשה (ב"ק יז.) .
מב) גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה (סוכה מט:) .
מג) גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה (נדרים מט:) .
מד) דבר ה) אחד לדור ואין שני דברים לדור (סנהדרין ח.) .
מה) דברים שאדם עושה בילדותו משחירים פניו לעת זקנתו (שבת קנב.) .
מו) דוק ו) בככי ז) ותשכח בגינרי ח) (שבת קנב.) .
מז) דעלך סני ט) לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושא הוא זיל גמור (שבת לא.) .
מח) האי מאן דייהיר י) בעל מום הוא (מגילה כט.) .
מט) האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב וי"א פסול לעדות (דא"ר פ"י) .
נ) הדן חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות (שבת קכז:)
נא) הוי אוהב את התורה ומכבד את התורה אוהב את הצדקות ואת התוכחות ואת המישרים ואל תרדוף אחר כבוד (דא"ז פ"ב) .
נב) הוי עלוב ואהוב לכל ושפל רוח בפני כל אדם (שם) .
נג) הוי נרתע כ) מחטא הקל שלא יביאך לחטא חמור (שם) .
נד) הזהרו בכבוד חבריכם וכו' וכשאתם מתפללין דעו לפני מי אתם עומדים ובשביל כך תזכו לחיי העוה"ב (ברכות כח:) .
נה) היה עומד בשוק אצל מוכרי חטה אל יאמר להם בכמה חפץ זה, והוא אינו רוצה ליקח (דא"ר פ"ח).
נו) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג:) .
נז) הלל מחייב את העניים ר' אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים יוסף מחייב את הרשעים (יומא לה:).
נח) המגביה ידו על חברו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע (סנהדרין נח:) .
נט) המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו יהא בעיניך כעובד עבודת כוכבים (שבת קה:)
ס) המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים (ברכות לא.) .
סא) המתפלל צריך שיכוין את רגליו (שם י:) .
סב) הנעלבין ל) ואינן עולבין שומעין חרפתן ואין משיבין עושין מאהבה ושמחין ביסורין עליהן הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו (יומא כג.) .

מאמרי רז״ל

סג) העמלים בתורה ועומדים תורה לשמה והמשכימין על התפלות ושוקדין על היכלות עליהם הכתוב אומר (משלי ח) אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי (דא"ר פ"ג).

סד) הרב שלימד ולא הבינו התלמידים לא יכעוס עליהם וירגז אלא חוזר ושונה הדבר אפילו כמה פעמים עד שיבינו עומק ההלכה, וכן לא יאמר התלמיד הבנתי והוא לא הבין אלא חוזר ושואל אפילו כמה פעמים (רמב"ם הלכות ת"ת פ"ד).

סה) הרבה למדתי מרבותי ומחברי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולן (תענית ז.).

סו) הרחמנין ומאכילי רעבים ומשקי צמאים ומלבישי ערומים ומחלקי צדקות עליהם הכתוב אומר (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב (דא"ר פ"ג).

סז) התלמידים מוסיפין חכמת הרב ומרחיבין לבו וכו'. וכשם שעץ קטן מדליק את הגדול כך תלמיד קטן מחדד הרב עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה מפוארה (רמב"ם הל' ת"ת פ"ה).

סח) ווי לה להאי דהואי א) ולא אתיא ב) מאי היא א"ר חסדא ינוקתא ג) (שבת קנב.).

סט) זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד (שבת י.).

ע) חיי בני ומזוני לא בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא (מו"ק כח.).

עא) חכמה ואין יראה בזויה, אין חכמה ואין יראה רשע גמור, חכמה ויראה צדיק גמור (דא"ז פ"י).

עב) חסידא לגבלא נפשיה לשלמא נקים ד) (סנהדרין כב.):

עג) טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צנא ה) קרי ו) (מגילה ז.):

עד) טבא תרי מחדא ז) (שבת קנב.).

עה) יין רובו קשה לגוף ומיעוטו יפה (דא"ר פ"ז).

עו) ינוקתא ח) כלילא ט) דוורדא י) סבותא כ) כלילא דחילפא ל) (שבת קנב.):

עז) יפה שתיקה לחכמים ק"ו לטפשים, וכן אמר שלמה גם אויל מחריש חכם יחשב (משלי יז) ואין צ"ל חכם מחריש (דא"ז פ"ז).

עח) יצר הרע מסיתו מ) לאדם בעוה"ז ומעיד עליו לעוה"ב (סוכה נב:).

עט) יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו (שם נג.).

פ) כיצד מכבד אדם את רבו בזמן שמהלכין בדרך נותנו לימין ואין נותנו לשמאל, היו שלשה וחכם והרב ביניהן הרב באמצע והגדול בימינו והקטן בשמאלו (דא"ר פ"ד).

פא) כך עתידו של בדאי נ) שאפילו אמר אמת אין שומעין לו (סנהדרין פט:).

פב) כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין (ברכות ו:).

פג) כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו בהי ס) עייל (שבת לא.).

פד) כל אדם שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו (פסחי' סו:).

פה) כל אחד ואחד יפה לו הקב"ה אומנתו בפניו (ברכות מג:).

פו) כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה (רמב"ם הלכות ת"ת פ"א).

מאמרי רז״ל

פז) כל דרכיך יהיו לשם שמים, הוי אוהב את השמים וירא מן השמים, הוי חרד ושש על כל המצות, שב לפני הזקנים והטה אזנך לשמוע את דבריהם והקשב אזניך לדברי תורה, אל תהי נבהל להשיב, ותהא מחשב דברים כענין, ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, והוי מודה על האמת, ואל תדבר בפני מי שגדול ממך בחכמה (דא"ז פ"ב).

פח) כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא (ברכות ד:).

פט) כל הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להדס במדבר דליכא דליתהני מיניה (ר"ה כג.).

צ) כל מי שיש לו בשת פנים לא במהרה הוא חוטא (דא"ר פ"א).

צא) כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה (ב"ק צב.).

צב) כל המוליד מניק וכל המטיל בילים מלקט חוץ מעטלף שאע"פ שמטיל בילים מניק (בכורות ז:).

צג) כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו (סנהדרין יט:).

צד) כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו (דא"ז פ"ח).

צה) כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו (שבת קיח:).

צו) כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה (סנהדרין צט:).

צז) כל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור (תענית יא.):

צח) כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים (שבת קנא:).

צט) כל המשמיע קולו בשעת תלמודו תלמודו מתקיים בידו, אבל הקורא בלחש במהרה הוא שוכח (רמב"ם הל' ת"ת פ"ג).

ק) כל הנותן ד' דברים כנגד עיניו ועל לבו שוב אינו חוטא לעולם, מאין הוא בא ולאן הוא הולך ומי הוא דיינו ומה עתיד להיות (דא"ר פ"ג).

קא) כל הנותן פרוסה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות (ב"ב ט:).

קב) כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו (ע"ז יט.).

קג) כל העוסק בתורה יסורין בדלין א) הימנו (ברכות ה.).

קד) כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים (תענית ז.).

קה) כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו (סוטה יג:).

קו) כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו (ברכות ו:).

קז) כל השקרים אסורים ומותר לשקר בשביל להטיל שלום בין אדם לחבירו (דא"ז פרק השלום).

קח) כל שיודע בחבירו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום (ברכות ו:).

קט) כל תלמיד חכם מצוה להדרו ואע"פ שאינו רבו שנאמר מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, זקן זה שקנה חכמה (רמב"ם הל' ת"ת פ"ו):

קי) כשם שאדם מצוה בכבוד אביו ויראתו כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו, יתר מאביו, שאביו מביאו לחיי העולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא (שם פ"ה).

קיא) לא ישמח אדם בין הבוכים ולא יבכה בין השמחים, ולא יהיה ער בין הישנים ולא ישן בין הערים, ולא עומד בין היושבים ולא יושב בין העומדים. כללו של דבר אל ישנה אדם דעתו מדעת חבריו ובני אדם (דא"ר פ"ז).

קיב) לא מקומו של אדם מכבדו אלא אדם מכבד את מקומו (תענית כא:).

קיג) לא ישוך אדם מפרוסה ויחזירנה לתוך הקערה, וכן לא ישוך אדם מפרוסה ויתננה לחברו לפי שאין דעת הבריות שוות (דא"ר פ"ט).

מאמרי רז"ל

קיד) לא יאמר אדם לחברו בא ואכול מה שאכלתי שזו דרך הרמאות (דא"ר פ"ה) .
קטו) לא ירוק אדם בפני חבירו (שם פ"י) .
קטז) לא ישתה אדם כוסו בבת אחת ואם שתה הרי זה גרגרן ורעבתן, וכמה ישתה וישתה, שנים מדרך ארץ, שלשה מגסי הרוח (שם פ"ו) .
קיז) לא תרתח א) ולא תחטי לא תרוי ב) ולא תחטי (ברכות כט:) .
קיח) למוד גדול שהלמוד מביא לידי מעשה (קדושין מ:) .
קיט) למד ג) לשונך לומר איני יודע שמא התבדה ד) ותאחז (ברכות ד.) .
קכ) למה נמשלה תורה למים לומר לך מה דרכן של מים אין הולכין למקום גבוה אלא למקום נמוך כך אין התורה מתקיימת אלא במי שרוחו נמוכה עליו (דא"ז פ"ח) .
קכא) לעולם לא יאכל אדם אלא כשהוא רעב , ולא ישתה אלא כשהוא צמא (רמב"ם הלכות דעות פ"ד) .
קכב) לעולם לא יהא אדם קפדן בתוך סעודתו (דא"ר פ"ו) .
קכג) לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ולא יהא קפדן כשמאי (שבת ל:) .
קכד) לעולם יהא אדם ערום ביראה מענה רך משיב חמה ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפילו עם עובד כוכבים בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ויהא מקובל על הבריות (ברכות יז.) .
קכה) לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא ה) לטב עביד (שם ס:).
קכו) לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז (תענית כ.) .
קכז) לעולם יהו כל בני אדם חשובין לפניך כלסטים והוי מכבדן כר"ג (דא"ר פ"ה) .
קכח) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים נ:).
קכט) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה (חולין סג:) .
קל) לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות (כתובות יז.) .
קלא) לעולם תהא נאה בכניסתך ונאה ביציאתך ותהא ממעט בעסק ועסוק בתורה (דא"ר פ"ד).
קלב) לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קדושין ל.) .
קלג) לשון, תליתאי קטיל ו) תליתאי הורג, למספרו ולמקבלו ולאומרו (ערכין טו:) .
קלד) מאי אמן אמר ר' חנינא אל מלך נאמן (סנהדרין קיא.) .
קלה) מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה ע"י חייב (שבת לב.) .
קלו) מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי (תענית ז.) .
קלז) מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף שני ת"ח מחדדין זה את זה בהלכה (שם שם).
קלח) מה עץ קטן מדליק את הגדול אף ת"ח קטנים מחדדים את הגדולים (שם שם) .
קלט) מה נגד זה כל ניצוצא ז) וניצוץ מצטרפת לנגד גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול (ב"ב ט:) .
קמ) מה דגים שבים כל הגדול מחברו בולע את חברו אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחברו בולע את חברו (ע"ז ד.) .
קמא) מוס שבך אל תאמר לחברך (ב"מ נט:) .

מאמרי רז"ל

קמב) מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח בע"ש מהיכן יאכל בשבת (ע"ז ג.) .
קמג) תקלה שבתו של אדם אומריה בפניו וכולו שלא בפניו (עירובין יח:) .
קמד) נאמר איש אמו ואביו תיראו ונאמר את ה' אלהיך תירא וגו' השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום (קדושין ל:) .
קמה) נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד את ה' מהונך השוה הכתוב כבוד או"א לכבוד המקום (שם:) .
קמו) נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים (ברכות מג:) .
קמז) סמא א) דכולה משתוקא (מגילה יח.) .
קמח) עשו כהות כתוח ועסקו בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה (ברכות סג:) .
קמט) פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם (שם מג:) .
קנ) צדיק דר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם, רשע דר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם (יומא לח:) .
קנא) קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא (עירובין ג.) .
קנב) קשוט ב) עצמך ואחר כך קשוט אחרים (סנהדרין יח.) .
קנג) ר"ל יהיב פרוטה לעני והדר מצלי ג) אמר דכתיב אני בצדק אחזה פניך (ב"ב י.) .
קנד) רבים ישוו דורשי שלומך גלה סוד לאחד מאלף (יבמות סג:) .
קנה) רודפי צדק ומבקשי שלום וכו' והמצטערין עם הצבור והעומדין עמהם בעת דחקן עליהן הכתוב אומר (נחום א) טוב ה' למעוז ביום צרה ויודע חוסי בו (דא"ר פ"ב) .
קנו) שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי (מגילה כח.) .
קנז) שלשה דברים המאריך בהן מאריכין ימיו ושנותיו של אדם, המאריך בתפלתו והמאריך על שלחנו וכו' (ברכות נד:) .
קנח) שלשה הקב"ה אוהבן, מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מדותיו (פסחים קיג:) .
קנט) שלשה שותפין הן באדם הקב"ה ואביו ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני (קדושין ל:) .
קס) שנים שהיו יושבין על שלחן אחד הגדול שבהן שולח יד תחלה ואח"כ הקטן, ואם שלח הרי זה גרגרן (דא"ר פ"ז) .
קסא) ת"ח צריך שיהא נאה באכילתו ובשתיה ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל בהליכתו ובעטיפתו ובקולו ובדבורו ובמעשיו הטובים (דא"ז פ"ה) .
קסב) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט ד) באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין (ברכות יז.) .

אַ רעדע פאַר אַ חופּה

פון הרב משה צבי ראַבינאָוויטץ

חאָכגליקליכע פּאָאר!

ערלויבט מיר צו זאָגען אייך איינינע ווערטער, בעפאָר איהר ווערט פעראייניגט. איך האָף, זיי ווען אייך צו־נוטץ קומען אין אייער געמיינזאמען לעבען, אין וועלכען איהר טרעט אריין יעצט אויף לאַנגע יאָהר.

דאָס לעבען נאָך דער הייראַטה איז גאַנץ אַנדערש אלס דאָס לעבען פון איינצעלשטעהענדע פּערזאָנען. די איינצעלשטעהענדע פּערזאָן איז עלענד, זאָגאר, ווען ביי עלטערען אין הויז, זאָגאר ווען זי האָט פיעל פריינד. — עס פעהלט אַ זעעלע, מיט וועמען צו טהיילען זיך ליידען און פריידען; עס פעהלט אַ זעעלע אַ מיטפיהלענדע, אַ מיטליידענדע און אַ מיטפריידענדע... דאָס אַלעס, וואָס פריינדע קענען ניט געבען, געווינט מאַן אין די פּערזאָן, וועלכע מ׳גיט דעם עהרען־אַמט פון אַ לעבענס־בעגלייטער — דער מאַן געווינט דאָס בעקומענדיג אַ גוטע פרוי, און די פרוי — בעקומענדיג אַ גוטען מאַן.

אָבער אזוי ווי יעדע קאָסטבארע זאַך מוז געקויפט ווערען פאַר אַ געוויסען פרייז, אזוי ווערט אויך דאָס גליק פון פערהייראַטהען לעבען געקויפט פאַר אַ געוויסען פרייז, ד. ה. פּפליכטען, אַנערקענונג און איבערגעבענהייט. עס איז עטוואָס שווערליך פון אָנפאַנג, אָבער גאַנץ שנעל ווערט עס אַנגענעהם.

די פּפליכטען בעשטעהען פון גענענזייטיגע טרייהייט, גענענזייטיגע אַכטונג און גענענזייטיגע בעעהרונג, וועלכע זיינען איינגעפּריימט אין געדולדזאַמקייט... דאָס אַלעס צוזאַמענגענומען, הייסט אין העברעאיש — שלום. און פון טיעפען הארצען ווינש איך אייך יעצט, ווען איהר געהט ארויף אויפ׳ן וועג פונ׳ם פערהייראַטהען לעבען: „יאר ד׳ פניו אליכם וישם לכם שלום“ — גאָט זאָל מיט זיין אַנ־זעהנהייט בעלייכטען אייער לעבענס־לאַנגען וועג, און זאָל אייך געבען, אין אַלעס און אימער, שלום!

א רעדע צו אַ חתונה

פון הרב משה צבי ראַבינאָוויטץ

חתן און כלה! אַלס אינטעליגענטע מענשען פער־שטעהט איהר געוויס די וויכטיגקייט פון דיזען מאָמענט. איהר בעגרייפט זיכער די היילינקייט פון דעם יום־החופּה. אויב יום־כפּור איז ביי פרומע אידען הייליג און טהייער, וואָס איז נאָר אחת בשנה, איין טאָג אין יעדען יאָהר, היינט וויפיעל דאַרף מען בעטען ביי גאָט ביום־החתונה, וועלכער איז איינמאָל אין מענשענ׳ס לעבען?! איהר האָט זיך פער־איינינט ביידע דורכצוגעהן אייער לעבען אין לייד און פרייד! אויב איהר ווילט לעבען ביידע גליקליך, און דאָס ווילט איהר דאָך געוויס, ווען ניט וואָלט איהר דאָך ניט הייראַטהען, איז דאָס אַבהענגיג אָן אייך אַליין. דער תלמוד

זאגט מאקע, דאס בני, חיי, ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא, אלעס וואס א מענש ווינשט זיך און פערלאנגט צו האבען איז אבהענגיג נור אין מזל, אבער א נארישער מענש קען אמאל זיין מזל אליין איבערפיהרען בידים.

דער הויפט גליק בעשטעהט אין הארמאניע, אהדות ביי מאן און פרוי. דער מאן מוז ליעבען און אכטען זיין פרוי, ווי דער תלמוד דריקט זיך אויס: ליעב דיין פרוי ווי זיך זעלבסט, און שעטץ איהר מעהר ווי זיך אליין. אויך די פרוי מיט איהר פערשטאנד איז אימשטאנד צו בויען איהר גליק, און מיט איהר נארישקייט קען זי איהר גליק פערניכטען, ווי שלמה המלך זאגט: חכמות נשים בנתה ביתה ואולת בידיה תהרסנו. אין דעם מענשען'ס לעבען מאכט זיך פערשידענעס, גוטעס און שלעכטעס. אבער דער קלוגער מענש פערשטעהט, דאס מען מוז אלעס פאר גוט אננעהמען, דאן מוזען זיך מאן אונד פרוי איינער דעם צווייטען טרייסטען, אבער ניט חלילה זיך קריעגען, ארומ-רייסען זיך, און פערוואנדלען זייער הויז אין א גיהנום.

דער תלמוד דערצעהלט, דאס דער תנא ר' מאיר איז געקומען אין א שטאדט, האט ער לאזשירט ביי א פאר פאלק, וועלכע ער האט בעמערקט דאס יעדען ערב שבת קריעגען זיי זיך, און זידלען זיך. דאן האט ער געזאגט, איך וועל ניט רוהען, ביז איך וועל זיי דערפון אבגעוואהנען. און אזוי איז געווען. ער האט ביי זיי געמאכט שלום פיר אימער. דאן האט ר' מאיר געהערט ווי דער שטן שרייט: „וועה! מען האט מיר געמאכט מופען פון דיעזער הויז!"

דאס הייסט, דער שטן, וועלכער איז דער סימבאל פון אלע אומגליקען, האט נאר א שליטה אין אזא הויז, וואו עס איז ניטא קיין שלום ביי מאן און פרוי, אבער זא לאנג עס הערשט אינ'ם הויז פאלשטענדיגע הארמאני און איינינ-קייט, דארט מוז זיין מזל און ברכה, ווי מיר זאגען אין די שבע ברכות: שמח תשמח רעים אהובים, דאס הייסט, אויב איהר ווילט זיך פרעהען, ניט נאר יעצט, ווען די מו-זיק שפיעלט, די געסטע טאנצען, ניט נור אין דעם טאג פון דער חתונה, נאר איהר זאלט אימער פרעהליך זיין, אויף לעבענס-לאנג — דאס קען נור זיין, ווען איהר וועט ביידע זיין א טרייע פאר, ווען איהר ביידע וועט זיין פער-אייניגט, ביידע הערצער, ביידע נשמות וועלען ווערען ווי איינע, דאן וועט געוויס מקוים ווערען די גראטולאציאנען פון אייערע וואהרע פריינד, אייער פערבונד וועט זיין אן אייביגער, דער גליק וועט אייך אימער בעגלייטען וואו איהר וועט זיך קעהרען און ווענדען, און די צופרידענהייט וועט אייער לעבען זים מאכען, אמן!

א רעדע צו א ברית

פון הרב משה צבי ראבינאוויטץ

ווערטהע פערזאמעלטע! מיר האבען יעצט בייגע-וואהנט א צערעמאניע, וואו עס איז בלוט פערגאסען געווא-רען פון א שוואכעס, הילפלאזעס קינד. דאס האבען מיר

איהם געגעבען דעם ערשטען לעסאן, אז אום א איד צו זיין, מוז מען פארבערייטעט זיין יודענטהום מיט זיין בלוט צו פערטהיידיגען. ווען מיר אידען בעטען ביי גאט אם ר"ה אין אונזערע תפלות: ועקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור, מיינט מען ניט צו עראינערען גאט דאס, וואס מיט טויזענטער יאהרען צוריק האט אברהם געפיהרט יצחק'ן צו דער עקידה, און פערלאנגען פון איהם, אז דערפאר זאל ער אונז רעכענען דעם זכות צו דעם יום־הדין. ניין! עס וואלט געווען לעכערליך זא וואס צו דענקען... אבער מיר מיינען די עקידות, וועלכע היינטיגע אידישע פאטערס מאכען פיר זייערע קינדער. מיר ענטזאגען זיך ניט, זאגאר אין יעצטיגען יאהר־הונדערט, אוועקצוגעבען אונזער בלוט פאר אונזער גאט. דערפאר זאגען מיר: „לזרעו היום" ברחמים תזכיר...

מיינע פריינדע! דער בעל ברית האט יעצט געמאכט די ברכה: „להכניסו בבריתו של אברהם אבינו", דאס הייסט, אז ניט נור מיט דאס מל זיין צו אכט טאג ווערט ער שוין א איד, ניין! דאס איז נאך ניט אלעס. בבריתו של אברהם אבינו, הייסט, צו פיהרען אזא לעבען ווי אברהם אבינו האט געפיהרט; זיין א מכנים אורח, א בעל־צדקה און האבען א גוט הארץ. מיט איין ווארט — אזא איד ווי אברהם אבינו איז געווען. דער מדרש דערצעהלט, דאס ווען גאט האט חרוב געמאכט דעם בית־המקדש און האט פערטריבען די אידען פון זייער לאנד, איז געקומען אברהם אבינו צו גאט און האט איהם געפרעגט: „בני היכן הם?"

וואו האסטו אהין געטהאן מיינע קינדער? האט ער איהם געענטפערט: „בניך חטאו וגלו", דיינע קינדער האבען געזינדיגט, האב איך זיי ארויסגעטריבען. דאן פרעגט וויעדער אברהם: „היה לך להסתכל בברית מילה שבבשרם", האסטו זיי געדארפט שענקען זייערע זינד דערפאר, ווייל זיי זיינען מל זייערע קינדער. האט גאט געענטפערט: „חייך, כפרו בה!" איך שווער ביי דיין לעבען, דאס זיי האבען אויך אין די מצוה געלייקענט. דער אויסדרוק „חייך" — „ביי דיין לעבען", איז זעהר קשה, סטייטש־אברהם איז דאך שוין לאנג געווען הונדערטער יאהרען טויט, טא ווי שווערט דאס גאט ביי אברהם'ס לעבען? אויך וואס גאט זאגט „כפרו בה", דאס די אידען פון יענער צייט האבען געלייקענט אין די מצוה פון ברית־מילה איז ניט ריכטיג. די גמרא זאגט, דאס דער בית־המקדש איז חרוב געווארען צוליעב די זינד פון שנאת חנם. אבער ניט ווייל זיי האבען חלילה אזוי ווייט געזינדיגט, ניט מל צו זיין זייערע קינדער. אבער דער אמת איז, דאס גאט זאגט צו אברהם'ן: וואס קומט מיר ארויס וואס זיי זיינען מל זייערע קינדער, ווען דאס איז ניט גענוג. „חייך", אזא ארט לעבען ווי דו האסט געפיהרט, „כפרו בה", אין דעם לייקענען זיי: זיי זיינען ניט פריינדליך איינער צום אנדערען, זיי זיינען ניט מכניסי אורחים, ווי דו ביזט געווען, קיין גומלי־חסדים ווי דו ביזט געווען און אזעלכע רחמנים, ווי דו ביזט געווען. דאן הייסט דאס שוין ניט, דאס זיי זיינען זייערע קינדער מכנים בבריתו של אברהם אבינו...

דערפאר, ווען דער פאטער האט געזאגט די ברכה: „להכניסו בבריתו של אברהם אבינו“, האבען מיר איהם געענטפערט, „כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה“. פאטער! דו זאלסט איהם שפעטער זעהען ברענגען אין חדר לערנען תורה, אום ער זאל זיין א ריכטיגער יהודי, א ווארימער איד, א איד מיט אלע געפיהלען, דאן וועסט דו זוכה זיין איהם ברענגען לחופה, ניט ווי פיעלע היגע קינדער, וואס ברענגען זיך אליין לחופה... דאן וועלען זיינע טהאטען זיין נאר מעשים טובים, מעשים להתפאר, אמן!

א רעדע פאר א בר־מצוה

פון הרב משה צבי ראבינאוויטץ

ליעבע און הויכגעשעצטע אנוועזענדע!

עס איז אן אלטער, הייליגער מנהג ביי אידען, אז ווען א אינגעל ווערט אלט 13 יאהר, ווערט ער בר־מצוה, דאס הייסט, ער ווערט ערקלעהרט אלס מאן, ער ווערט ערקלעהרט אלס זעלבסט־שטענדיג, און מאראליש פעראנטווארטליך ניט נור פאר יעדע זאך, וואס ער טהוט, זאנדערן אויך פאר יעדעם ווארט, וואס ער זאגט ארויס.

בר־מצוה הייסט דער זוהן פון אידישע געבאטע, דער זוהן פון אידישע בעפעהלע, דער זוהן פון אידישע געזעצע, א פאלשטענדיגער מאן, וועלכער נעהמט אויף זיך די הייליגע פפליכט אויסצופאלגען און אויסצואיבען אלע געבאטע, אלע בעפעהלע פון אונזער הייליגער לעהרע, פון אונזער הייליגער תורה.

בר מצוה הייסט אלזא ניט מעהר האנדלען, ווירקען, זאגען און רעדען, ווי אן אונוויסענדעס קינד, זאנדערן ווי א מאן, וועלכער ווייס און קען זיינע פפליכטען געגען זיך אליין, געגען זיינע עלטערען, געגען זיינע פערוואנדטע און גוטע פריינד און געגען אלע אנדערע מענשען, געגען אלע אנדערע בירגער פון זיין לאנד.

בר מצוה הייסט גאנץ גענוי זיך איבערלעגען, איידער מען טהוט עפעס, אויב דאס שטימט מיט די מצוות, מיט די הייליגע געבאטע פון דער תורה. בר מצוה הייסט, איבערלעגען און איבערוועגען יעדעס ווארט, אויב עס איז פאסענד, אנשטענדיג, און אויב עס שטימט מיט אונזער הייליגע לעהרע.

איינס פון די הייליגסטע געבאטע פון אונזער תורה איז: „האלט עהרליך דיין פאטער און דיין מוטער“, זיי האבען זיך נעזארגט פאר דיר, ווען דו ביזט געוועזן קליין, שוואך, אונבעהאלפען, זיי האבען געוואכט איבער דיר, ווען דו ביזט געוועזן קליין, זיי זיינען ניט דערשלאפען נעכט, ווען דו ביזט קראנק געוועזן, זיי האבען דיך פערזארגט מיט אלעם נוטען, האבען דיך ערצויגען, זיי האבען דיך נעלערענט צו זיין א מענש און זיי האבען נעמאכט פון דיר א מענשען. דאס לערנט אונזער הייליגע תורה און אלע פעלקער פון דער וועלט האבען עס אנגענומען.

איך פיהל דארום אלס מיין ערשטע, אלס מיין היי־

ליגסטע פפליכט, יעצט אין דעם טאג פון דיין בר־מצוה, יעצט אין דער געגענווארט פון אלע אנוועזענדע, פערוואנדטע, גוטע פריינד און גוטע בעקאנטע פון דיינע עלטערן, מקיים צו זיין דיעזע הייליגע געבאט פון אונזער תורה און אויסצושפרכען דיין אינערליכען הערצליכסטען דאנק דיינע ליעבע עלטערן, דיין גוטען פאטער און דיין ליעבענדע מוטער, פאר אלעס גוטע, וואס זיי האבען געטהאן פאר דיר ביז היינט, פאר זייער געטרייער ליעבע, פאר זייער ערגעבענהייט, פאר זייער זארגען פאר דיר און פאר אלעס, וואס זיי האבען געליטען צוליב דיר. — יעצט, גוטע און ליעבע עלטערן, האט ער נאר ווערטער, מיט וואס אייך צו דאנקען, איך האף אבער, אז שפעטער וועט ער אויך זיין אימשטאנד אייך צו געבען בעסערע בעווייזן פון דאנקבארקייט.

איך ווייס גאנץ גוט, אז ער איז נאך יונג אום צו זיין פאלקאם זעלבסטשטענדיג, און דארום בעט איך אייך, ליעבע עלטערן, פערלאזט איהם ניט, פיהרט איהם נאך ווייטער, לערנט איהם, ווייזט איהם דעם ריכטיגען וועג אין לעבען. איך ווייס, אז ער האט אייך פיעלע מאל בעטריעבט, געקרענקט דערמיט, וואס ער האט אייך ניט געפאלגט. איהר האט עס איהם פערציהען, ווייל ער איז נאך געוועזן א קינד, ער איז נאך ניט געוועזן בר מצוה, דער זון פון געבאט און געזעץ; ער האט נאך ניט פערשטאנען, וואס הייסט רעכט און וואס הייסט אונרעכט. יעצט, ווען ער איז געווארען בר־מצוה, ווייס ער שוין, וויפיעל ער איז אייך

שולדיג און ווי ער דארף אייך פאלגען און אויסהערען.

אונזער הייליגע תורה לערנט אונז ווייטער, אז מיר דארפען אפגעבען כבוד עלטערע מענשען. מיר דארפען אויפשטעהן, ווען אן עלטערער מענש קומט אריין צו אונז, מיר דארפען שווייגען, ווען אן עלטערער מענש רעדט, און מיר דארפען אויסהערען, וואס ער זאגט, ווייל ער איז עלטער, ווייל ער ווייס מעהר פון אונז, ווייל ער האט מעהר ערפאהרונג אין לעבען, ווייל ער קען בעסער די וועלט און ווייס בעסער, וואס עס איז רעכט, און וואס עס איז אונרעכט, וואס עס איז גוט און וואס עס איז שלעכט.

אויך דיעזעס הייליגעס געבאט וועט ער מקיים זיין פון יעצט אן, ווען ער איז געווארען בר מצוה. — ווערטהע און האכגעשעצטע אנוועזענדע! איך ווייס גאנץ גוט, אז איהר זייט די גוטע פריינד פון זיינע עלטערן. נעהמט איהם אויף אין אייער מיטע, בעטראכט איהם אלס אייער קינד, זייט זיינע פיהרער, זיינע וועג־ווייזער, זיינע לעהרער, די הויפט־זאכע אבער, זייט זיינע פריינד! זייט זיינע גוטע וועג־ווייזער אויף דעם שווערען וועג פון דעם לעבען.

איך דאנק אייך פאר אייער אנוועזענהייט און איך בעט צו גאט פון אונזערע עלטערן, צו גאט פון אונזערע אור־עלטערן אברהם, יצחק ויעקב, אז אלע היער אנוועזענדע זאלען זיך נאך פיעלע, פיעלע מאהל צוזאמענקומען אויף פריינדליכע אונטערהאלטונגען אין פרייד, און גליק, און פערגעניגען. ליעבע עלטערן, איהר זאלט שטאלץ זיין מיט איהם און ער זאל שטאלץ זיין מיט אייך. אמן!

הספד

מאת הרב יהודה ליב לאזאראוו

„תן לי הנפש והרכוש קח לך."

דוד מלך ישראל זאגט אין זיין אונשטערבליכען תהלים: „הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד". אלע מפרשים זאגען דעם פשט, וואס דוד המלך האט געמיינט, נעמליך: אלעס וואס דער מענש האט ערווארבען מיט זיין הארעוואניע, הייזער, ברייזער, ווען ער שטארבט, בלייבט עס אין זיין הויז, ער נעהמט מיט זיך גארנישט מיט. „הון ועושר", וואס ער האט ערווארבען, דאס בלייבט „בביתו", אין זיין הויז. אבער וואס ער האט אויסגעטהאן אין מצות ומעשים טובים, איבערהויפט אין „גמילות חסדים" — דאס נעהמט ער מיט זיך אין קבר. „וצדקתו עומדת לעד" — דאס בלייבט ביי איהם און נעהם מיט איהם מיט אויף עוויג.

רבותי, איהר זייט געקומען אפצוגעבען אייער מעמבער, אייער ברודער, דעם לעצטען כבוד, און, איהר פריינד, איהר זייט נעווים געקומען לאזען א טרעהר, וואס אייער פריינד און מאן פון דער פריהצייטיגער אלמנה, מיר האט איהר געבראכט איך זאל פאר אייך מעורר זיין א הספד, צו לא־זען א טרעהר ביים אבשיידען זיך אויף עוויג פון אייער בעליעבטען. מילא, פאר די אלמנה און יתומים דארף איך קיין מאראל ניט זאגען, זייער בראך איז פאר זייערע אוי־

גען. דער שפייזער זייערער וועט באלד צוגענומען ווערען פון דאנען, און מען וועט איהם ארייגטהאן אין נאסען פינסטערען קבר.

פאר די פרעמדע אבער וויל איך עטוואס זאגען, זיי זאלען האבען א מוסר פון דעם הספד, אין דעם זעלבען זינן, ווי איך האב יעצט געזאגט דעם „הון ועושר בביתו" וגו' — דעם מענשענ'ס פערמעגען נעהמט דער מלאך המות צו פון איהם, וואס איז ז י י ן פערמעגען, דאס איז די נשמה זיינע. אבער דער פערמעגען פון דער נשמה, דער גייסטיגער פערמעגען, וואס די נשמה האט זיך ער־ווארבען, דאס הייסט נשמה־פערמעגען, קען ער ניט צו־נעהמען. ער האט געזאגט צו אייער ליעבען מעמבער: „תן לי הנפש", דעם נפש גיב מיר אב! „והרכוש", און דעם פערמעגען פון נפש, די צדקה, די אידישקייט און בכלל וואס דו האסט זיך אויפגעטהאן, „קח לך", נעהם זיך דיר, דאס קען איך פון דיר ניט צונעהמען. דעם מוסר דארפען מיר האבען, פריינדע, זיך אבצולערנען פון דיעזען מאן. ער איז געוועזן א פרומער, אן עהרליכער און אויך א בעל טובה. נו, איז ער יעצט גליקליך, דאס האט ער מיט זיך מיטגענומען.

דעם מענשען באגלייט קיין געלד, קיין רייכקייט. אפילו די פריינד, נאר די נאהענטע, מעהר ניט ווי ביז'ן קבר. אבער די מעשים טובים, די גוטע מדות, דער דאווענען, און אין אלגעמיין, די גאנצע אידישקייט, דאס געהט מיט איהם און ליענט לעבען איהם אין ארון. ניט זיין געלד נור דיעזעס „ונתת אל הארון", און דו מענש,

זאלסט זעהן, ווען דו פאהרסט אב פון דער וועלט, און מען טהוט דיר אריין אין ארון, זאלסטו אויך מיטגעבען „את העדות“, אט דיעזע תורה, וואס דאס וועט זיין אן עדות, א וויטנעס, פיר דיר, „אשר אתן אליך“, וואס איך גיב דיר, דיעזעס וועט דיר אבהיטען פון אלע שלעכטעס.

ווידער זייט וויסען, אז דער פאטער ווערט גערופען דער ריגעל און קייטעל פון הויז. ער פערשליסט אלעמען צוזאמען, מען זאל ניט צושפרייט און צוריסען ווערען איינער פון אנדערען. ער איז געווען דער „והבריח התיכון“, וואס האט אייך, די גאנצע פאמיליע, צוזאמענגעבונדען פון ברעג צו ברעג. יעצט, קינדערלאך, איז דער צוזאמענשליסער אייך צובראכען געווארן. עס איז ח"ו א נעפאהר פאר אייך. אבער זייט וויסען, אז דער „הבריח התיכון“, דער מיטעל־רינג, אייער מאמע, זאל לעבען, זי בעשטעהט יעצט אין שטעל פון אייער פאטער אויך. זי איז יעצט פאטער און מוטער, זי איז יעצט דער „בריח התיכון“, איהר זאלט ח"ו ניט צוטהיילען, לאזט אייך פיהרען פון אייער מוטער, זעהט, אז דער „ברית התיכון“, אייער מוטער, זאל ח"ו ניט ברעכען. בעט ביי גאט פאר איהר לעבען. שליסט זיך צוזאמען, ביז השי"ת וועט עפענען די קברים, און אייער פאטער וועט אויפשטעהן תחית המתים, אמן.

הספד נאך א אשה חשובה

פון הרב משה צבי ראבינאוויטץ

מיר שטעהען אלע ארום דעם טוידטען קערפער פון א פרוי, ביי וועלכען עס שטעהט איהר מאן און קליינע קינדער, וואס האבען שוין ניט קיין טרעהרען מעהר צו בעוויינען זייער בראך. מיינע פריינדע! איך זאל זאגאר ווע־לען טרייסטען די אבלים, האב איך ניט קיין רעכט, ווייל אונזערע חכמים זאגען: „ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו“, דאן ווען דער וואונד איז נאך פריש, ראן ווען דער טוידטער קערפער ליעגט פיר אונזערע אויגען, טאר מען די אבלים ניט טרייסטען. און מיט וואס קען איך זיי טרייסטען? האב איך דען ווערטער זיי מנחם צו זיין? כי האדם עץ השדה — א מענש דארף ניט זיין ערגער ווי א בוים אין פעלד. ווען מיר זעהען א בוים בעלאדען מיט פרוכט, שעהנע, אבער אומצייטיגע פרוכט, און א שטורם־ווינד רייסט אויס דיעזען שטאלצען בוים, ער ליעגט אויף די ערד, די פרוכט צוואווארפען און בעשמוצט, דאן מוז א מענשליכע הארץ צובראכען ווערען. דא זעהט איהר א שעהנעם בוים ליעגט איינגעבראכען, די קינדערלעך אונצייטיג, אונזעלבסטשטענדיג, זיי ברויכען נאך די מוטער, און זיי זיינען געווארען אזוי יונג יתומים. אך, ווי עס ווערט דאס הארץ צובראכען! אויך דער מאן, וועלכער בעוויינט יעצט זיין טרייע פרוי, ווייס זעהר גוט, דאס אין האשה מתה אלא לבעלה, פיר קיינעם פעהלט די פרוי ניט אזוי

פיעל, פאר קיינעם איז זי ניט אזוי אבגעשטארבען, ווי פאר איהר מאן. זיין טרייע לעבענס־בעגלייטערין, זיין פארטנערין אין נחת און אין צער, זי לעבט ניט מעהר... פאר אונז איז אבגעשטארבען א טיפ פון א פרוי, אן אשת חיל, א פרוי, וועלכע האט געווידמעט אטהייל פון איהר לעבען פיר טשאריטי, א פרוי, וואס איז געווען א מעמ־בערין פון פיעלע צדקה־אנשטאלטען, און איבעראל געווע־ זען טהעטיג. איהר גוטעס הארץ, איהר נאבעלע נשמה איז געווען א מוסטער פון טוגענד. אויף איהר מעג מען זאגען דעם זעלבען שבת ווי אויף אונזער מוטער שרה: דריי ניסים האט מיט איהר פאסירט „נרות היו דולקים מערב שבת לערב שבת. ברכה מצויה בעיסה. וענן קשור על האוהל“, דאס הייסט, ליכט האבען געברענט די גאנצע וואך, א ברכה איז געווען אין איהר טייג און א וואלקען איז אנ־ געבונדען געווען איבער איהר הויז. דער געדאנקען איז: ליכט איז דער סימבאל פון פרייד, אורה ושמחה געהען אימער צוזאמען, ביי איהר אין הויז איז געווען פרעהליך, עס האבען געברענט די ליכט א גאנצע וואך, סיי ווען עס אין אריין א ברכה אין די טייג. דאס מיינט מען, ווען עס איז גוט געווען אויפ'ן הארצען: סיי ווען עס איז געווען א וואלקען איבער'ן הויז, ד. ה. עס איז ניט גוט געווען אופי'ן הארצען — אימער איז געווען א שמייכעל אויף איהר שעהנעם געזיכט, אימער צופרידען מיט צובראכענע הערצער, מיט טרעהרען אין די אויגען, בעגלייטען איהר אלע פריינד צו איהר עווינער היים באלד וועט דער פינ־

סטערער קבר איינשלינגען איהר יונגען קערפער, אבער איהר וואלטאט, איהר גוטעס וואס זי האט געטהאן, וועט ניט זא שנעל פערגעסען ווערען.

צו די קינדער וויל איך זאגען א פאר ווערטער. א פאמיליע, ד. ה. א פאטער, מוטער, קינדער, זיינען פונקט ווי א בוך. דער פאטער און מוטער זיינען די טאוולען, די קינ־ דער זיינען די בלעטער, ווען ביידע טאוולען זיינען דא, האלטען זיך די בלעטער צוזאמען, ווערט א טאוועל אבגע־ ריסען, צופליהען זיך די בלעטער אין אלע זייטען... זייט קינדער צוזאמען פעראייניגט מיט אייער פאטער, צר לויפט זיך ניט, לעבט אין אחדות, אייניגקייט. אייער מו־ טער וועט גאט בעטען פאר אייך, און איהר וועט אינ'ם שלום און אחדות געפינען א טרייסט. בלע המות לנצח ומחה ד' דמעה. אמן!

אַ רעדע ביי א מצבה שטעלען

פון הרב משה צבי ראבינאוויטץ

„המקום אשר אנחנו עומדים עליו אדמת קודש הוא“. דיעזער פלאץ, אויף וועלכען מיר אלע שטעהען יעצט, ווערט ביי אונז אנגערופען „דאס הייליגע ארט“. עס איז מערקווירדיג, א שוהל, א בית־המדרש, וועלכער איז געווים א מקום קדוש, ווייל דארט ווערט געלערענט און געדא־ ווענט, רופט מען ניט דער „הייליגער ארט“, אבער דיע־

זער פלאץ איז בעטיטעלט מיט דיעזען נאמען? יא, מיינע פריינדע, דיעזער פלאץ איז זעהר היילינ. היער ווערען פערשוואונדען אלע שלעכטע געדאנקען, דא הערט אויף קנאה, שנאה און מהלוקת. דא זיינען אלע גלייכע יחסנים, דער מיליאנער און דער קבצן, דער קעניג און דער בעטלער; יונג און אלט, געבילדעטע און איינפאכע זיינען היער גלייך; ווי איוב זאגט: „קטון וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוניו", אן עכט־דעמאקראטישער פלאץ. דערפאר לערנט אונז דער חכם: „טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה, והחי יתן אל לבו". עס איז בעסער צו געהן וואו מען טרויערט, איידער צו געהן וואו מען טרינקט. פריינדע! מען קען פיעל לערנען פון א וויזיט אויף דעם בית עולם. דער דובנער מגיד זאגט אויף דעם א פאסענדען משל: אן ארימאן וויל געהן צו א רייכע התונה, בארגט ער ביי זיין שכן א מלבוש, דער שכן זאגט איהם אן ער זאל זיין פארזיכטיג מיט זיין מלבוש, פון א גוואלד־ריס. פון א פלעק, ער זאל ניט בארגעסען, דאס עס ניט זיינער, ער וועט דאך מוזען אויסטהאן נאך דער חתונה, און וועט מוזען פאר אלעס בעצאהלען, אויב עס וועט זיין פערדארבען. אבער דער ארימאן קומט צו דער חתונה מיט דעם פרעמדען מלבוש, ער ווערט פרעהליך, און פערגעסט אן אלעס. ווען דערמאנט ער זיך, ווען די חתונה איז פאראיבער, ער מוז דאס אויסטהאן און אוועקגעבען צוריק, ביי וועמען ער האט עס געבארגט: דאס זעלבע איז מיט דעם מענשען. מען האט איהם געגעבען א קערפער אויף א געוויסע

צייט, מען האט איהם געווארנט, ער זאל זיין פארזיכטיג, ער זאל ניעמאלס פארגעסען, דאס מען האט דאס איהם נור אויסגעבארגט, אויף א געוויסער צייט, אבער די וועלט איז ווי א חוזנה, ווי די גמרא דריקט זיך אויס: „האי עלמא דקא אזלינן מינה כבי הילולא דמיא", דער מענש ווערט בערוישט, ווי פער'שכור'ט געהט ער אום, און פארגעסט די ווארנונג, נאר ווען ער קומט אהער, דא איז שוין נאך דער חתונה, דא איז שוין אלעס פאראיבער, דא זעהט ער, דאס מען טהוט אוים דעם מלבוש, מען גיט איהם אב צוריק, פון וואנען מען האט איהם גענומען, דארום איז דיעזער פלאץ היילינ.

איהר שטעהט יעצט, קינדער, ביי דעם קבר פון אייער פאטער. דא רוהען די ביינער פון דעם בעסטען פריינד, וועלכער איהר האט געהאט אויף דער וועלט. איהר מוזט אייער פאטער, זאגאר יעצט נאך זיין טויט, שעטצען און רעספעקטירען. דאס איינציגע וואס איהר קענט יעצט טהאן איז, מקיים זיין דעם פסוק; „והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים". דיעזער שטיין, וועלכער ווערט גערופען מצבה, ברויך צו זיין אייער גאטעס הויז. איהר זאלט דיעזען היילינען ארט אפט בעזוכען, דא זאלט איהר אויסגיסען אייער הארץ. פערגעסט ניט, דאס איהר האט געהאט א פאטער, וועלכער האט זיך געאפפערט פיר אייך, אזוי ווי ער האט מקיים געווען כרחם אב על בנים, ווען ער האט געלעבט, אזוי וועט ער זיין אייער מליץ יושר יעצט, דאס איהר זאלט ניט מעהר וויסען פון קיין יגון ואנחה. בלע המות לנצח. אמן!

חנוך הגדר

מאת הרב יהודה ליב לאַזאַראָוו

„של נעליך מעל רגליך, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא“.

איך וויל אייך ערקלעהרען, אַז קיין אָרט טאָר ניט גערופען ווערען טהור און זאָגאַר קדוש, נאָר דער הייליגער, ריינער אָרט, ווייל דאָ איז דער אָרט וואו עס ווערט פערלאָרען קנאה, שנאָה, תאוה, כבוד, וואָס ביי דעם מענשען געפינט זיך. אין אַ חברה מאַכט זיך אַ מאָל אַ ביסעלע שנאָה, איינער צום צווייטען, אָבער אַז איהר זייט צוזאַמענגעקומען דאָ אויף דעם הייליגען אָרט, דאָ דאַרף יעדער אַוועקשליידערען אַלע שלעכטע מדות.

פאַר דעם טויער זיינען אַלע שלעכטע מדות פאַראַן ביי פיעלע מענשען, אָבער ווי מיר עפענען דעם טויער און מיר נעמען בעטראַכטען די אַלע וואָס געפינען זיך דאָרט, די רוהיגקייט פון די קברים, ניטאָ קיין שנאה, ניטאָ קיין קנאָה, ניטאָ קיין כבוד, זאָלט איהר דעם אָרט דעם הייליגען ניט פאַרשוועכען.

און אויסטהאָן פון זיך די שיך, דאָס הייסט די אויסזייטיגע אומריינע געפיהלען, און ספּענדען געלד פאַר דעם צוועק צו בעזאָרגען אייער רוהע לאחר מאה ועשרים שנה. „של נעליך מעל רגליך“, טהוע אויס דיינע שמוציגע געפיהלען פון דיין געוואוינהייט, „רגליך“ — פון דיינע

רגילות, געוואוינהייט, וואָרום דאַרפסטו אַזוי טהאָן? ווייל „כי המקום“, דען דער אָרט „אשר“, וועלכער „אתה“, דו, „עומד עליו“, שטעהסט אויף איהם, „אדמת קודש הוא“, דער „איז דער הייליגער, ריינער אָרט“.

נאָכדעם ווי מ׳האָט פאַרקויפט און אָנגעטיילט אַלע כבודים.

געבענטשט זאָלען זיין די מתעסקים, וועלכע האָבען זיך באַמיהט נישט אַכטענדיג אויף אַלע שווערינקייטען זיך אונטערגענומען און דורכגעפיהרט די שעהנע פייערונג פון דעם חנוך הגדר אויף דער אייביגער היים. וואָס שעהנער איהר מאַכט איהם, אַלס מעהר מצוה איז עס, ווייל דאָס צייגט אויף תחיית המתים, דאָס ווייזט, אַז איהר גלויבט אין „השארת הנפש“, וואָרום אויב ניט, וואָס איז דען דער אונטערשיעד וואו מען בעהאַלט דעם „בר־מנן“?

פריינדע, ווען אברהם האָט געדאַרפט מקבר זיין זיין פרוי שרה׳ן, קענען מיר דאָך פרעגען: סטייטש אברהם, וואָרום דאַרפסטו צאָהלען פיער הונדערט דאָלאַר, אַז דו קריגסט אַ קבר אומזיסט, ווי זיי האָבען בעפאָר געזאָגט: „במבחר קברינו קבור את מתך“? ניין, זאָגט אברהם, איך וויל ניט ליעגען מיט אייך אין איינעם, איך וויל אַ גראָב פאַר מיין פרוי און פאַר מיר, נאָר וואו עס ליעגט „אדם וחוה“. „ויתן לי את מערת המכפלה“, און ווייל עס איז אַ מצוה, אַ שעהנעם אָרט לעבען אַ שעהנעם מענשען, און אַ

בית עולם, וואו מען קען מאכען א שעהנעם גדר, דערפאר וועל איך בעצאהלען עטליכע הונדערט דאלאר.

פריינדע, איהר האט היינט געטהאן ווי אברהם אבינו, און ניט ווי אברהם, ווי אברהם האט איהר געטהאן, איהר האט אבגעזונדערט אייער סעמעטערי מיט'ן גדר פון אנ־דערן סעמעטערי.

ניט ווי אברהם, ווייל אברהם האט אליין געספענדט אזוי פיעל געלד באלד וויפיעל אייך קאסט איינגאנצען דער גאנצער גדר.

פריינדע, נאך איין זאך זאלט איהר טהאן ווי אברהם אבינו. ער האט געוואלט, אז זיין נאמען זאל זיין אויף דער שטיקעל קרקע וואס ער האט געקויפט, ווי עס רופט זיך „אדם וחוה", „אברהם ושרה", און זא ווייטער. אזוי טהוט יעצט אויך. גיט א נדבה, ביישטייערט וואס מעהר מיט'ן גאנצען הארצען, וועט זיין פערשריבען אין אייער בוך פון לעבען, אז איהר האט געטהאן אזא שעהנעם טהאט, טהוט נאך אברהם אבינו, וועט השי"ת געבען, אז אייער נאמען זאל זיין אויף אימער ווי זיינער, אמן.

---

of human expression. When Aaron, the high priest's two children died, the Bible tells us that he kept quiet. וידם אהרן. His emotions were too deep. So he maintained an awful, awe inspiring silence, a great, long, holy silence, the silence of mystery, the silence of astonishment before the great, unfathomable facts of creation.

The Talmud tells us that when you come to a new country you should adopt its manners.

This dictum of the sages finds its counterpart in the well known popular saying, "When in Rome do as the Romans do." When we come to a new country we learn its language, we follow the customs. Now, the cemetery is a new country. It is a world by itself, a mysterious world. When we come here, we must follow the customs of this place. And the outstanding custom of this place is silence. The language of the dead is silence, awful silence, eternal silence. Silent as the stone, as quiet as yonder monument. It is the silence of expression, the silence of reverence. Just bow your heads in deep reverence before the stone which commemorates the name of him (her) whose remains are interred underneath.

---

too much on the occasion of bereavement shows to a large extent lack of faith in the immortality of the soul.

Friends, we are the children of our progenitor Abraham, the fouder of our faith. One of the cardinal doctrines of our faith is the immortality of the soul. Only the body of this dead person is departing from us, but the soul will remain with us, alive and everlasting. The soul is part and parcel of God himself, in whose image man was created, and the soul is therefore as indestructible and as eternal as God Himself is eternal and immortal. These are the words of unfailing solace which I allow myself to convey to you on this solemn occasion. From now on may your hearts never be torn by pain or by grief.

ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים. ובלע המות לנצח ומחה ד׳ דמעה מעל כל פנים. אמן.

Unveiling of a Tombstone

The cemetery is a place of silence, "As silent as a grave." The effect produced by the panorama of the cemetery is too deep to be capable

tween the dead who have had a certain moral relation established between them. It therefore did not behoove Abraham to allow himself to be carried away completely by his emotions on the said occasion of the death of his beloved wife Sarah. If he had indulged in deep grief on the occasion of the death of his wife Sarah, it would have been considered by his contempories as well as by his followers as inconsistent with his theory if only the body dies, while the soul remains alive and immortal? In view of this fact, of his being the exponent of the doctrine of immortality, Abraham wept over the death of his wife Sarah with a small Koff. Or as the sages put it so eloquently

המתקשה על מתו יותר מדי על מת אחר הוא בוכה. (מועד קטן כ״ז ע״ב).

" Whosoever grievth over a bereavement too much is sure to mourn over another bereavement. " Which dictum of the sages I take to mean that if a person grieves too much over a departed one, this circumstance proves that he is grieveing not only over the departure of the body, but that he laments also another death, the death of the soul. In other words, grieveing

rather than materialistic or selfish. In other words, the father must raise the child in the interest of the state, which means that he must not look for an egotistic benefit derived from raising his child at the expense of the child's soul and spiritual welfare.

Hence the remarkable question put to the father by the priest, who is the authorized representative of the Jewish State, "Which wouldst thou rather, give me thy first born son, or redeem him for five Selaim?"

A peculiar question, is it not? But the idea is this. The religious representative of the State must bring it home to the father that he is to value his child more than his money. And the father must "redeem" his child. That is, he must promise to the כהן that the child will receive the proper religious education and spiritual training, even though he, the father, will not see an immediate compensation for his parental sacrifices in behalf of the child. This, to my mind is the true significance of the law of פדיון הבן The proper spiritual interests of the state should be valued higher than the possession of selaim, or shekels.

On Funeral Occasions

The Immortality of the Soul

> And Sarah died in Kiryath-arba, the same in Hebron in the land of Canaan; and Abraham came to mourn for Sarah, and to weep for her. Genesis cap. XXIII.)

ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען
ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכתה.

There is a pecularity in the Hebrew word last in the above sentence. The letter "kof" in the word "v'livkosoh" is smaller than the rest of the letters of the same word. Many reasons have been assigned for this anomaly. But it seems to me that the following interpretation can be given Abraham was the first to teach the doctrine of the immortality of the soul, and it is for this reason that Abraham made such a supreme effort to purchase the famous family sepulchres from the children of Heth. By securing the historical Double Vaults or the Meorath Hmachpelah, מערת המכפלה he demonstrated his faith in the tender ties that exist even be-

Food and sustenance were of secondary importance. They had absolute faith that their material well being would be taken care of. Neither were they disappointed. - Miraculously, food came down from Heaven, and water came from a rock. Very appropriately, therefore, on the eve of Passover, the prophet Elijah is the patron saint, for the prophet Elijah is the personification of absolute faith

Likewise, when a child is born in Israel, its prospects for material success are not very bright, for the child will probably be subjected to the same persecution and restrictions which are incident to all members of its race. Nevertheless the child is initiated with the proper solemnities characteristic of the Brith Milah. Food and sustenance will come, albeit miraculously. The very ravens, birds of prey, strange as it may seem, will supply its physical needs. For such was the case with the prophet Elijah, who lived and died for an ideal. Hence our placing a throne for the same prophet saint, who was fed by ravens, but who finally realized the domination of thruth.

REDEMPTION

פריון הבן

In olden days the first born was the spiritual representative of the family. He laid down the rules and regulations for the other children. The example set by the first born son had to be followed by the rest of the children. This circumstance explains the anxiety which our forefather Jacob displayed in securing the birthright from his brother Esau. It was not a material advantage that he sought to gain over his brother. He was not actuated by ulterior motives in buying out the birthright from his brother. He simply wanted to avoid the necessity of following the example of Esau, or walking in his footsteps.

The ida underlying the Law of Redemption or פריון הבן illustrates the same principle. A child born to a father is not his absolute possession, to treat as he pleases. It is rather a sacred charge entrusted to his care. The father, therefore, should not seek to gain material rewards from the bringing up of his child. For the state is interested in the child. And the interest of the state in the child is moral and spiritual,

the same prophet, Elijah, is invited as the guest of honor to the Passover festival.

Why have these two occasions been singled out for Elijah, the Prophet, to preside over? For the following reason. Elijah the Prophet symbolizes the idea of implicit faith and trust in the ultimate triumph of truth over falsehood. He is the exemplar of בטחון par excellence. In other words, when he was engaged in his life and death struggle for the vindication of the cause of truth no physical consideration, no thought of his personal physical well being entered his mind. He took his chances. He placed his reliance upon God. And indeed he was not disappointed. According to the Bible, when the Prophet Elijah, escaped from the desert from the attempts that were made on his life, he was fed by cruel and treacherous ravens.

When the Jews were liberated from Egypt, and embarked on their perilous and long journey in the desert, they virtually had no provisions to take along with them. But they asked no questions. They were bent upon receiving the Torah at the foot of Mt. Sinai.

may your house be built upon health, prosperity, and happiness. Let love and peace reign in your home, so that you may become a blessing to your family, and an honor to the household of Israel.

Friends, you are about to launch your ship into the deep ocean of life. Pray, therefore, to God, our Father in Heaven, that the weather may be calm, quiet, and serene, so that your ship may sail on quietly, calmly and serenely. Beseech the Unknowable, who presides over the mysterious destinies of men that your ship be not tossed by storms and by gales, that it be not overwhelmed by surging waves and raging billows Let a union of feelings, feelings of mutual understanding, mutual sympathy and love mark the tenor of your life.

Amen.

CIRCUMCISION

לברית מילה

On the occassion of circumcision celebration we place a chair for Elijah, the Prophet. There is another event at the Commemaration of which

SPEEKER'S SUPPLEMENT

Speeches for Various Occasions

(חופה, ברית מילה, פדיון הבן, הקמת מצבה)

Speeches furnished by the famous Rabbi and Orator. RABBI DR. MOSES ROMM.

Under the Wedding Canopy

My dear Bride and Bridegroom, the canopy חופה, under which you stand now represents the home, the house you propose to build for yourself. You would have your house lasting and permanent. But if God does not build a house, vain, useless, and futile will be the efforts of man.

So, in order to make your house enduring, you must take in God as your mutual partner. Let the law of Moses be the guiding star of your family life, even as the bridegroom will soon say to the bride, "Behold thou are consecrated unto

me by this ring according to the law of Moses and of Israel."

Again, a house is made up of four corners. There must be corners in order to have a house. These four poles, or canopy pillars, represent the four corners of your home. If both of you will hold two poles together, there will be the nucleus, the beginning of a home. In the words of the Psalmist, "Thy wife shall be as a fruitful vine in the corners of thine house; thy children like olive plants round about thy table."

If two pillars will be held and supported by husband and wife conjointly, God will send down two angels to hold the other two pillars so as to make a complete and perfect house. A complete and perfect home But if, God forbid, you will not hold together the two poles assigned to you, there will be no semblance of a house, and there will be no use for God to send down his two angels. Such an edifice, if it can be called an edifice, must totter and fall. So you must see to it that the four corners of your home be always upheld, two my husband and wife, and the other two by God's angels. Build your house upon morality, holiness, and sanctity, and

Reverend's Hand Book

AND

Speaker's Supplement

FOR VARIOUS OCCASIONS

חופה, ברית מילה, פדיון הבן, לויה,
קבורה, הקמת מצבה, וכו'

NEW REVISED EDITION

Published by

S. DRUCKERMAN

50 Canal Street New York, N. Y.

LEVANT PRESS, 138 Second Street, New York